

A PÁLYA NYITVA. PÁKEI LAJOS (1853–1921) ÉPÍTÉSZ ÉLETE LEVELEI TÜKRÉBEN

Kulcsszavak: *Pákei Lajos; Kolozsvár; historizmus; hagyaték*

Sokat – de talán mégsem eleget – beszélünk napjainkban az előző korok örökségéről, az előttünk járók hagyatékáról. Pedig őrzésük, ápolásuk, gondozásuk mellett nagyon fontos a megismerésük, megismertetésük. Így nyernek értelmet azok az értékek, amelyek kulturális örökségünket alkotják, s ebben van a műemlékek védelmének a lényege is. Elődeink hagyatéka csak ritka esetben kerül egy helyre, sokszor megannyi újabb és újabb adalékkal bővül egy-egy már egésznek gondolt anyag, még a helyhez kötött műemlékek esetében is. De nincs ez másképp egy életműnél sem, s ennek szép példája Pákei Lajos építész tervezett, rajzolt, gyűjtött irat- és tárgyi hagyatéka. Ennek csak egy kis szeletét képezi a reánk maradt levelezése, amelynek egyes darabjait – életművéhez hasonlóan – megannyi egyházi és állami intézmény őrzi határon innen és túl. A Magyar Építészeti Múzeum és Műemléki Dokumentációs Központ Múzeumi Osztálya (korábbi nevén Építészeti Múzeum) gyűjteményei mellett, ott vannak az Országos Levéltárban őrzött Pákei család és Nyárády Gábor-gyűjtemények, a Magyar Unitárius Egyház Kolozsvári Gyűjtőlevéltára, a kolozsvári állami levéltár vagy éppen a különböző egyházközségi levéltárak. S bár az ott őrzött levelek is – akárcsak tervei nyomán megépült munkái – széles területet fednek le, a háromszéki Bölönytől a napfényes Nápolyig, a Rajna-parti Baselig, nagyobb részük azonban Kolozsvárhoz kötődik. Itt született, és itt élt Pákei Lajos, ebben a városban íródott a ránk maradt levelezés túlnyomó hányada. Sajnos ezeknek egyelőre nagyon kis részét jelentik a Pákei Lajos által írt levelek, így levélhagyatékából főleg a hozzá írottakat tudjuk számba venni.

Rögtön az első levél, amely a kezünkben kerül, egy nagyon sajátos levélforma. A kolozsvári unitárius egyházközség anyakönyve alapján, az 1922-ben kiállított keresztlevél¹ megfogalmazása tömör és lényegre törő: Pákey Lajos kormányiszéki fogalmazó írnoknak és Székely Teréziának 1853. március 22-én keresztelték, az unitárius

* Gy. DÁVID Gyula (1957), építész, műemlékvédelmi szakmérnök, davidgyula2012@gmail.com

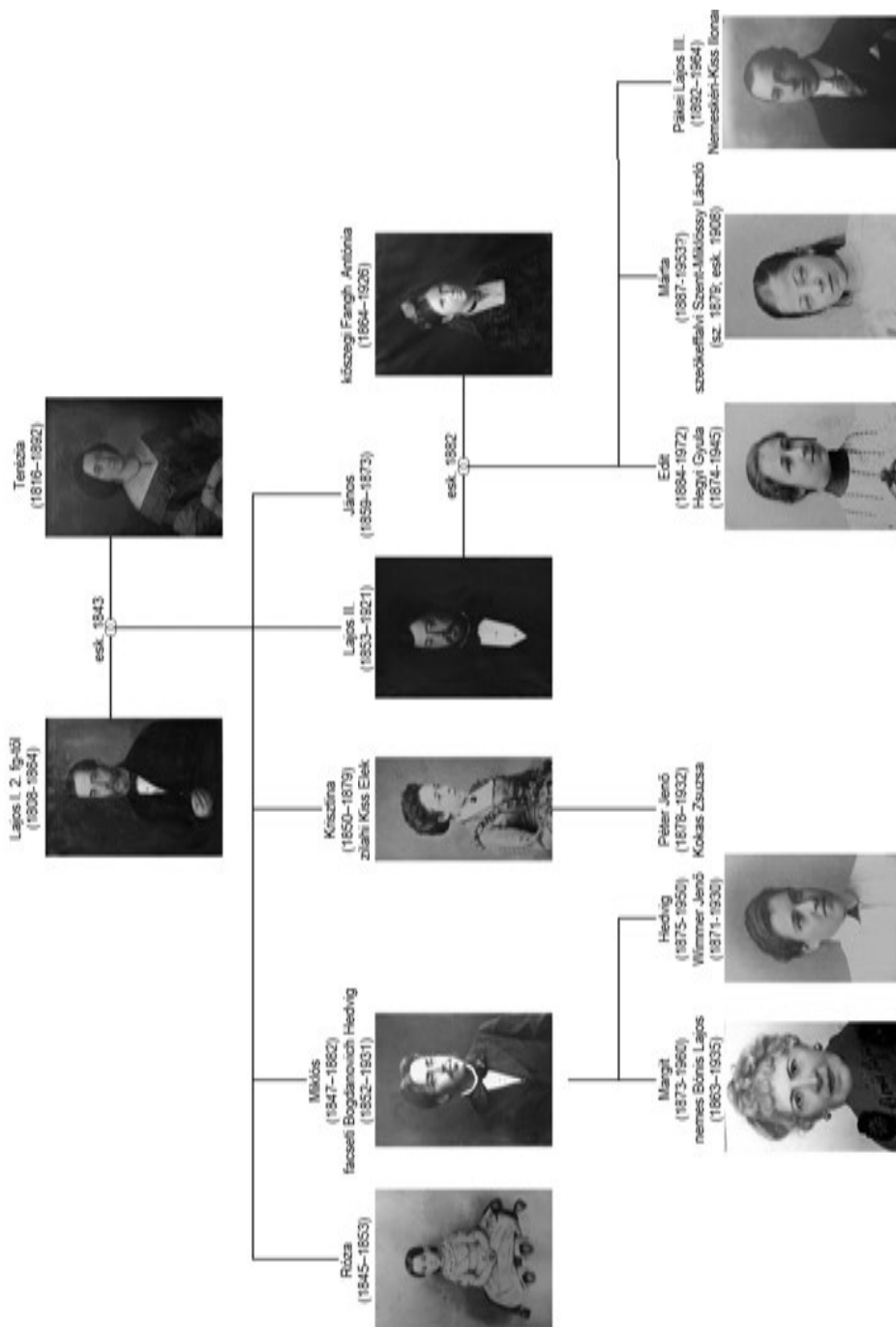
1 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban MNL OL) *Nyárády Gábor gyűjteménye – Pákei család* P2282.17 6. dos. 42.

vallás szertartása szerint, – akkor már háromhetes – Lajos nevű fiát, Sala Farkas és Pákey Krisztina keresztszülők jelenlétében, Kolozsváron. 2023-ban, éppen 170 éve. Többek között ezért is emlékeztünk rá külön odafigyeléssel.²

Pákei Lajos³ életét és életművét elsőként saját maga tekintette át élete utolsó éveiből származó, reánk hagyományozott *Életrajzában*,⁴ de megannyi alapos tanulmány-nak is tárgyát képezte az elmúlt száz esztendőben Kelemen Lajostól Balogh Jolánig, Gaal Györgyig. Életéből most főleg azokat a momentumokat emeljük ki, amelyekre a levelezésében utalást találunk.

Az első levelek természetesen családi levelek és a pályakezdő, illetve azt előkészítő tanulmányait folytató időszakból származnak (1. kép). 1872-ben iratkozik be a Királyi József Műegyetemre Budapesten, s első élményeit humoros megfogalmazásban foglalja össze a család számára, Miklós bátyjának írt levelében. Kezdetben a pesti Al-Duna soron, a Só tér⁵ 40. szám alatt, másodmagával bérel szobát, ahonnan „szép kilátás esik a Dunára s a Gellért hegyre”. Egyetemi előadásokat hallgat, tagja lesz a természettudományi társulatnak, gyorsíró tanfolyamra iratkozik be. Közben természetesen sokat tanul, mint írja – „a sok trigonometriai számítások miatt agyvelünk mind triangularis idomokká jegeczesedtek. A sok rajzolás miatt körmeink graphittá váltak. [...] A vegytani előadásokon a sok magyarosított vegyszer miatt borzasztó exploválások⁶ történnék” –, de időt tud szakítani arra is, hogy részt vegyen a helyi zenei életben is, a háziasszonyával rendezett közös zenélésektől – „kivel gyakran játszom a gordonkámmal duetteket” –, egészen a városban elérhető koncertekig, zenei

- 2 Az e tanulmány alapját képező előadás az Erdélyi Múzeum-Egyesület 2023-as tudomány-napi konferenciáján hangzott el. A tanulmány angol és román nyelvű rövidített változatát lásd Gyula, Gy. Dávid: *Viața și opera lui Pékei prin prisma corespondenței sale / The Life and Work of Lajos Pékei in the Light of His Correspondence*. Transsylvania Nostra XVII(2023). 2. sz. 74–90. Szintén 2023-ban jelent meg a gazdag dokumentum- és illusztrációs anyaggal ellátott, az építész életét és munkásságát bemutató, több szerző kutatásait is összegző monográfia: *Pákei Lajos (1953–1921)*. Szerk. Gy. DÁVID Gyula. Holnap, Bp., 2023 (Az építészet mesterei).
- 3 Pákei Lajos nevének írásmódjával kapcsolatosan lásd Gy. DÁVID Gyula: *Pákei vs. Pákey. Száz éve hunyt el Pákei Lajos*. Unitárius Közlöny 31(2021). 4. sz. (ápr.) 15–16.
- 4 PÁKEI Lajos: *Pákei Pákey Lajos műépítész életrajza. Életrajz 1920. jan. 12. Kolozsvár*. Kézirat, Román Nemzeti Levéltár Kolozs Megyei Igazgatósága, a Pákei család levéltára, 402. fond, fasc. 30. 1921, valamint MNL OL P2282. 17 dos. 6 mappa. Az életrajzot közölte MURÁDIN-BEYER Katalin: *Pákei Lajos kézíratos önéletrajza*. Pávilon – Építészet, művészet, történet. 1993. 8. sz. 42–49; illetve Keresztény Magvető 102(1996). 2. sz. 99–106; valamint FEHÉR János: *A bölöni unitárius templomvár*. Dobó Valál Egyesület–Bölöni Unitárius Egyházközség, Barót–Bölön, 2015 (Erdővidéki Történelmi Adatok 2/1). 824–845.
- 5 Fővám tér. A 40. szám a Só tér keleti oldalán álló háztömb egy részét alkotó sósitszi lakásoknak az akkori Mészáros utca felőli sarkán volt.
- 6 Ti. robbanások.

1. ábra. Pákei Lajos családja (a szerző összeállítása)

alkalmakig, amelyek lelkes, részletekbe menő leírásait Pákei zenei elkötelezettségének első megnyilvánulásaként olvashatjuk.⁷

Ebben az időszakban fő levelezőpartnere Krisztina nővérének férje. Zilahi Kiss Elek leveleiben nemcsak az éppen aktuális pénzküldésről számol be a Pesten, majd Münchenben és Bécsben is tanulmányokat folytató ifjú sógorának, de villanásnyi – néhol pletykaszintű – betekintést nyújt a család életébe, s nemegyszer részletes leírásokat találunk Kolozsvár korabeli kulturális eseményeinek általa jelentősnek ítélt momentumairól is. A korán apa nélkül maradt ifjút atyáskodó jótanácsokkal is ellátja, katonai szolgálata ügyében érdeklődik, tanácsokat ad, tanulmányait elősegítendő szakkönyveket szerez be, sőt a szabadkőműves-páholyhoz való csatlakozásra is ösztönözi, „mert üdvösebb célra társulni nem lehet”.⁸ Kiss Elek sógor tanácsa megfogant, 1918. szeptember 25-én kelt a kolozsvári szabadkőműves Unió páholy azon díszoklevele, amellyel tanúsítja, hogy „31 éves szabadkőművességének emlékeztetere a királyi művészet érdekében folytatott munkássága elismerésül, tiszteleti tagjául” választja Pákei Lajos testvért.⁹

A Kiss Elekkel folytatott levelezés azonban Krisztina nővérének 1879 elején bekövetkezett, korai halála miatt megszakad, s Elek – a családi kapcsolatokon nyomot hagyó – viharos körülmények között elköltözik a kolozsvári Híd utcai házból (2. kép), így a levelek fonalát édesanyja, illetve bátyja, Miklós szövi tovább. A fő téma ekkor már a megüresedett, majd meghirdetett városi főmérnöki állás, amelyre a család, az unitárius közösség hathatós támogatásával a már tanulmányait befejező, de Theophil Hansen bécsi irodájában tevékenységét tovább folytató fiatal építész szeretné látni. A pályázat sikeres, Miklós levelében lelkesen közvetít:

„Fogadd mindnyájunk üdvözlétét és szerencse kívánatát; az állás melyet elfoglalandó leszel – igaz, nincs ékesítve a nagy, világhírű dícsőség iránti reménység fénysugaraival, de a reménység helyett nyújt

7 Pákei Lajos levele bátyjának, Pákei Miklósnak (1847–1882). Pest, 1872. november 12. Lásd *Függelék 2*. Az összeállításban közreadott leveleket, szövegrészleteket a szerkesztőség kívánsága szerint a mai helyesírási szabályoknak megfelelő átírásban közöljük, kivéve a régies szavak írását, amelyet változatlanul hagyunk. Hasonló megfontolásból, a szöveg értelmének megfelelően, pótoltuk a hiányzó központozási jeleket, illetve jelöltük (...) -el a rövidítések feloldását. A bizonytalan olvasatokat, a szerző megjegyzéseit és a kihagyott szövegrészeket [...] -el jelöltük.

8 Zilahi Kiss Elek (1840–1908) levelei 1874–1879. MNL OL P1781 *Pákei család* 9. tétel 51–72.

9 Pákei Lajosnak írt levél az Unió páholytól. Kolozsvár, 1918. október 6. Lásd *Függelék 104*, valamint a páholy díszoklevele, Kolozsvár, 1918. szeptember 25. Magyar Építészeti Múzeum Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ Múzeumi Osztálya (továbbiakban: MÉM MDK MO) ltsz. 69.021.23.

biztos létet, állandósulást az életpályán, nyújt a mi társadalmunkban tekintélyt, állást, rangot, szabad és független kört a munkálkodásra; én részemről, s velem együtt mindazok, akik megválasztásodat közvetve vagy közvetlen eszközölték, ezen állást nem tekintjük csekélynek, mert e város a haladás, fejlődés stádiumában van, az állandó vashíd, közvágóhíd, redout, vízvezeték és kanalizáció – a napi kérdésekké váltak, s míg az első még ez év folyamán már valósulásnak néz eléje, a többiek is lassanként mind inkább nyomulnak előtérbe, úgy hogy az ezekbeni közreműködésed által alapíthatsz magadnak hírt, dicsőséget, nevet, nemcsak e városra szállót, hanem olyat, mely az egész országrész területére kiterjedjen, s azt hiszem ha – tevékenységed által – ennyit is elérni képes leszel, nem vesztegetted el az időt hiába, s azt hiszem, e szerzett babérokkal is boldog lehetsz. Az anyag megvan, a pálya nyitva, tőled függenek azt jól és üdvösen felhasználni, szobrot alkotni vagy alaktalan sártömeget”.¹⁰

Pár hónappal később pedig Pákeiné Székely Terézia harcói távollétéből, a kolozsvári ház körüli tevékenységekben, a virágok locsolásában igazítja el a már ott lakó Lajos fiát.

Pákei életrajzi vallomásából tudjuk, hogy az elkövetkező négy esztendő nem sok szakmai örömet hozott neki. Lemond tehát főmérnöki hivataláról, de munkája, tevékenysége elismeréseképpen a város tiszteletbeli főmérnökének címével jutalmazták, mely minőségben a város építési ügyeiben továbbra is számítanak a véleményére, javaslataira. S bár már a kezdeti időszaktól kezdve elkötelezi magát a céhrendszer leépülése után szükségessé váló iparoktatás ügye mellett, tanít, ipariskolát, iparmúzeumot tervez, igazgat, tanulmányi évei, a Bécsben töltött esztendők, a hanseni közös munkák emlékének hatására megpályázza a budapesti egyetem 1886-ban meghirdetett ókori tanszéki állását.¹¹ Az ezzel kapcsolatos levelezés fontosságát jelzi – az állás elnyerése érdekében ugyanis egykori professzora támogatását kérte –, hogy azt Pákei nemcsak megőrizte, de másolatban életrajzába is beemelte, hosszan tárgyalva annak tanulságait (3. kép). A sikertelenség ellenére talán érdemes a világhírű szaktekintély, Hansen Weber Antal minisztériumi építésznek német nyelven írt ajánlóleveléből idéznünk: „Mivel munkásságát és dicséretre méltó jellemét ismerem, megengedem magamnak, hogy mint olyan valakit ajánljam, aki leginkább megérdemli ezt a helyet. Kérlek, nézd meg néhány munkáját, meg vagyok győződve, hogy meglátod, nem di-

10 Pákei Miklós levele Pákei Lajosnak, 1880. május 30. A teljes levelet lásd *Függelék* 45.

11 A levelek elemzését lásd SISA József: *Pákei Lajos, Theophil Hansen és a budapesti József Műegyetem*. *Ars Hungarica* XXXI(2003). 2. sz. 441–446; az eredeti leveleket lásd MÉM MDK MO ltsz. 69.021.5–9.

csértem túl. Ha sikeréhez hozzá tudnál segíteni, nem csak neki használnál, hanem az egyetem dicsőségének is”.¹² Az állást végül egy másik Hansen-tanítvány, Czígler Győző nyeri el, Pákeinek pedig a budapesti magasépítési bizottságban ajánlanak állást. Ám neki „építő-művészeti pálya kellett, nem pedig vesződéssel járó adminisztratív pálya. Ebből volt itt részem bőven” – írja később emlékezéseiben.

A felajánlott állás feltételeként elvárt oklevelet azonban a rákövetkező évben megszerzi. A Magyar Királyi József Műegyetem részéről Liphay Sándor rektor és König Gyula dékán által aláírt, 1887-ben kiállított oklevél arról tanúskodik, hogy a tanulmányait „a kir. József műegyetemen, a müncheni műegyetemen¹³ és a bécsi képzőművészeti akadémián¹⁴ 1872/3-tól 1879/80-ig” végzett építész egy utólag hozott, 1879-es miniszteri rendelet alapján tartott szigorlaton megfelelt, ezért „ezennel építésznek elismerjük és valljuk”.¹⁵ Jelzésértékké, hogy ekkor már pár éve tagja a Magyar Mérnök- és Építész-Egyletnek, a Magyar Királyságban tevékenykedő építészek és műszaki szakemberek érdekvédelmi, tudományos és kulturális szervezetének – ahogy arról egy másik oklevél tanúskodik.¹⁶

1890-ben Pákei Lajos már több mint hat éve tanára a kolozsvári Fa-, Vas- és Építőipari Tanműhelyeknek, s jó pár éve foglalkoztatja az ipariskola, rajziskola, iparmúzeum kolozsvári helyszínéül szolgáló méltó épület tervezése is. Így, amikor hírt veszi az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum és Iskola építésére kiírt, nagy ívű programmal meghirdetett pesti pályázatnak, felvállalja a megmértetést, s a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet heti értesítőjében közzétett felhívást követően levélben keresi meg a kiíró. Az építész tervben maradt elképzelését hagyatékából ismerjük,¹⁷ a pályázat iratanyagai között pedig a pályamű bírálatát is olvashatjuk, ám a sikertelen pesti pályázat mégis meghozta gyümölcsét. E tapasztalat birtokában nyert a kolozsvári iparoktatás intézménye két fontos hajlékot, amelyek a mai napig az oktatás ügyét szolgálják, s amelyek – átalakításaik ellenére is – Kolozsvár emblematisztikus, a kolozsvári műszaki egyetemnek otthont adó épületei.

Ebben az időszakba kerül terítékre a Városi Vigadó építésének ügye is, amelynek a 20. századba is átnyúló tervezési folyamatáról mindössze egy levél tanúskodik:

12 Theophil Hansen építész levele Weber Antal építésznek 1886. május 3. Lásd *Függelék* 50.

13 Technische Hochschule München.

14 Akademie der Bildenden Künste Wien.

15 MÉM MDK MO ltsz. 69.021.2.

16 A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet oklevele, 1885. november 7. MNL OL P2282.17 6. dos. 66. Lásd *Függelék* 49.

17 A tervek sajnos csak korabeli fotómásolatban maradtak fenn, bár szintén Pákei levelei tanúskodnak arról, hogy a tervek visszaszolgáltatását, Kolozsvárra szállíttatását Pákei akkurátusan előkészítette. Pákei Lajos levele a Magyar Iparművészeti Múzeumnak, 1891. Iparművészeti Múzeum Adattára 1891/78. A pályázatról, pályaműről részletesen lásd Gy. DÁVID Gyula: *Pákei „programszerű” pályázata*. Szabadság XXIX(2017). 49. sz. (márc. 1.) 8.

Albach Géza polgármester kéri Pákeit a „mostani redoutte épületnek korszerű átalakítási tervezete” benyújtására.¹⁸ Ám hiába a többször is átdolgozott terv, a város végül eláll a megvalósítástól – amelynek utolsó változatában már a történelmi épület elbontásával is számol –, s ennek kapcsán Pákei önéletírása egy újabb keserű mondattal bővül (4. kép). Persze mindeközben nem egy épülete sikeresen meg is valósul: főúri kastélyok (Enyedszentkirály, Mezőzáh, Kővárhosszúfalu, Várhegy, Bodola), borszéki villák (a Szász Domokos- és az Urmánczi-villa), kolozsvári lakóházak (Békésy-, Fekete-, Merza-házak) tervezésében működik közre vagy vesz részt kizárólagosan, s Kolozsvár életének jelentős épületeit, eseményeit – Mátyás király szülőházát, az erdélyi magyar színjátszást – megjelölő emléktáblái készülnek. Talán ez utóbbi hozza meg számára azt a lehetőséget is, amelynek eredményeképpen megtervezi, és 1893–1895 között fel is épül Kolozsvár mai napig egyik legjelentősebb középülete, a már épültekor modern megvalósításokkal büszkélkedő, neobarokk New York szálló is.

Közben családot alapít, 1882-ben feleségül veszi a Gyűjtő családdal rokonságban álló kőszegi Fangh Antóniát. Három gyermekük születik – Edit (1884–1972), Márta (1887–1953) és Lajos (1892–1964) –, feladják a Híd utcai házat, s az újonnan felépült Majális utcai villába költöznek, amely a mai napig fontos szerepet játszik Kolozsvár reneszánsz építészeti emlékeinek történetében, megőrzésében. Innen temetik 1892-ben édesanyját is, amely szomorú esemény a családi levelekben is megjelenik. Sógorával, Zilahi Elekkel a hagyaték kapcsán folytatott egyezkedő levelekben utalnak arra az értékes kapcsolatra, amely a Pákei családot Bölöni Sikó Miklós festőművészhez köti, s amelynek eredményeként nem egy családi portré született (5. kép). Ezeket sajnos egyelőre csak névről, másolatokról ismerjük, valós lelőhelyüket még homály fedi.

Pákei jelentős templomépítő tevékenysége a bölöni unitárius templom tervezésével indul, ahol előbb szakértőként kéri fel, a korábbi tervek véleményezésére. A templom tervezés-, építéstörténetének alapos feldolgozásából¹⁹ ismerjük az idevonatkozó leveleket is. Ezek az 1895–1896 között zajló építkezésnek a végső szakaszában születtek ugyan, de hű képet adnak a tervező Pákei és az építtető bölöni egyházközség, illetve a hatóság, az Egyházkerületi Tanács közötti, nem éppen felhőtlen viszonyról, amely az egész építkezést végigkísérte. Az eredmény azonban mindenki megalégedésére szolgált, s az épületet az erdélyi unitárius templomépítészethen úttörő alkotásként tartjuk számon.

Pákei Lajos unitárius templomtervei közül a második a székelyudvarhelyi, ezt követi a firtosmartonosi, majd a magyarsárosi.²⁰ Az udvarhelyi templom kiviteli ter-

18 Albach Géza polgármester levele Pákei Lajosnak, 1891. január 7. Lásd *Függelék* 57.

19 FEHÉR: *i. m.* A leveleket lásd a kötet függelékében, a 46–47. számok alatt.

20 Az udvarhelyi és a firtosmartonosi templomok megvalósulásukat tekintve fordított sorrendben követik egymást, de tervezésük időrendiségének tekintetében az alaprajzi elrende-

veivel együtt 2020-ban néhány olyan levél is előkerült, amelyek Pákeinek az elhúzó-dó templomépítés 1906-ban beindult kivitelezési munkái során tett észrevételeit, válaszait tartalmazzák, s bennük nem lehet nem észrevenni a minőségre való törekvési építész szándékát (6. kép).²¹

Mátyás király Fadrusz János alkotta és a Magyar Nemzeti Galériában őrzött fejszobrának felvételével jelent meg 1998-ban az *Ars Hungarica* folyóiratnak az a száma, amelynek adattári részében Miklósi-Sikes Csaba közzétette Fadrusz és Pákei feltehetőleg 1895-re keltezhető levelezését. A leveleket Gyalui Farkas közölte még 1928-ban, és az 1998-as újraközlés ez alapján készült; az eredeti levelek fennmaradtak a budapesti Építészeti Múzeum megőrzésében, Pákei Lajos ottani hagyatékában.²² A levelek személyes, baráti, sokszor családias meleg hangvétele nem hagy kétséget a két alkotó között fennállt kapcsolatról, melynek két emblemikus szobor, illetve azok talapzata – a kolozsvári Mátyás király és a pozsonyi Mária Terézia-emlékmű –, valamint a budai Naphegyre épített Fadrusz-villa és műteremház a gyümölcse. Ez utóbbi kettő sajnos mára már elpusztult, megsemmisült, de a Kolozsvár szimbólumaként emlegetett Mátyás-szoborcsoport ma is díszíti a város – napjainkra sajnos kopárrá vált – főterét. Szintén Fadrusz leveleinek egyikében történik utalás Pákei egy lehetséges pozsonyi megbízására. Mint olvassuk: „a pozsonyiak akarnak egy termet építeni, mert Pozsony városának nincsen díszterme, amely megfelelné a modern követelményeknek. Tehát egy palotaszerű ház szállodával, kávéházzal vagy üzlethelyiségekkel, és hogy mit kérnél te a tervekért, nem egészen végleges dologért, hanem olyan vázlatért, amelyből már [a] dolog művészi és praktikus oldala is kitűnne. Azt hiszem, édes Lajoskám, hogyha megtetszene munkád, akkor szép feladat várna rád Pozsonyban, és én reménylem, meg is lesz”.²³

A pozsonyi „szép feladat” helyett Kolozsváron nyílik alkalmá Pákeinek a várost és közönségét tehetségének ajándékával gazdagítani. 1897-re épül fel a Sétatérén, a csónakázótó partján a Kioszk együttese, valamint a vele és környezetével tökéletes összhangban álló Korcsolyacsarnok. S bár a levelezésben ezekre nem találunk utalást, a Schlick vasöntőde ez idő tájt keltezett – de valószínű egész más ügyben született –

zés folyamatos fejlődését figyelhetjük meg; a latinkereszt négyzetére szerkesztett bölöni kupolától egyenes út vezet a magyarsárosi templomig, melynél a görögkereszt-alaprajz nyolcszögű központi tere felé emelkedik a torony.

- 21 Székelyudvarhelyi Unitárius Egyházközség Levéltára, Székelyudvarhely (továbbiakban SzuUÉLvt.)
- 22 MIKLÓSI-SIKES Csaba: *Fadrusz János kolozsvári és zilahi működése a korabeli erdélyi sajtó tükrében*. *Ars Hungarica* XXVI(1998). 1. sz. 105–142; GYALUI Farkas: *Pákey Lajosról. Fadrusz János ismeretlen leveleivel*. *Ellenzék* XLIX(1928). 189. sz. (aug. 6.) 10; MÉM MDK MO ltsz. 69.021.10–69.021.14. A Gyalui Farkas által közölt 6 levélből, Miklósi-Sikes négyet közöl, s a levelekből ötnak őrizi eredeti példányát a Magyar Építészeti Múzeum.
- 23 MÉM MDK MO ltsz. 69.021.11.

levele²⁴ óhatatlanul eszünkbe juttatja a bécsi mitologikus szobrokat idéző szökőkút közepén álló, hatalmas öntöttvas tálat, melynek az oroszlánfejes vízköpőiből aláhulló vízpermet mögül nimfák tekintenek ki a szökőkút víztükrére.

Levelezése révén betekinthetünk Pákei utazásainak néhány itineráriumába, úti-tervébe is: 1903-ban Olaszországba (Nápoly, Pompeji, Róma), 1905-ben Svájcba (Basel, Genf, Luzern, Zürich), majd Franciaországba (Marseille, Lyon, Nizza) utazik, s ezekben a rövid üzenetekben múzeumlátogatásairól sem feledkezik meg említést tenni. De hogy az utazás nem csak Pákei kiváltsága volt, arról felesége, Fangh Antónia Róma városáról szóló szemléletes visszaemlékező írása tanúskodik, melyet 1902-ben olvasott fel a Dávid Ferencz-Egylet ülésén.²⁵

Pákei egyik főművéről, az 1901-ben felavatott kolozsvári Unitárius Kollégiumról – valószínű, mivel az helyben épült – Pákei hagyatékában nem maradt fenn levelezés, ezért is tartjuk fontosnak, hogy a székelykeresztúri unitárius egyházköri gyűlés köszönőleveléből idézzünk, amelyet a háború küszöbén felépült és a kolozsvári kollégium kisebb testvérének tartott Unitárius Főgimnázium épülete kapcsán fogalmazott meg Deák István egyházköri jegyző (7–8. kép):

„Mintha imádkozó lelkünk az Úr Istent kereste volna valamely magasztos, szép templomban: úgy éreztük magunkat, midőn először léptük át annak a gyönyörű alkotásnak a küszöbét. [...]

A Nagyságod teremő esze kibontakozik a mi szegénységünk nagy akadályából s amit ad, az egy gazdag lélek olyan műve, mely tiszteletet gerjeszt és hálára ösztönöz minden unitárius szívet és a kultúra minden barátját Nagyságod iránt. [...] Legyen áldott a Pákey név, a Pákey kéz, a Pákey szív, a Pákey ész, mely az unitáriusok második kultúr templomát is megalkotta!”²⁶

A kolozsvári Házsongárdi temető Erdély nemzeti Pantheonja, műemlék sírjainak alkotói, megtervezői között ott találjuk Pákei Lajost is, aki elsősorban egyháza nagyjainak tervezett síremléket Kolozsváron. Ezek közül az egyik legjelentősebb a Brassai Sámuel polihisztornak emléket állító, amelynek megvalósításába – akárcsak a sétatéri Korcsolyacsarnok vagy az Unitárius Kollégium szobrászati munkái esetében – bevonta a fiatal szobrásztehetséget, Kozma Erzsébetet is (9. kép). A fennmaradt levelek

24 Schlick Vasöntöde és Gépgyár Pákei Lajosnak írt levele. Bp., 1896. augusztus 28. MÉM MDK MO ltsz. 69.021.18.

25 *Emlékezés Rómára*. Magyar Polgár XXV(1902). 10. sz. (jan. 14.) 1–3; (1902). 11. sz. (jan. 15.) 1–2. Újraközölve Szabadság XXXII(2020). 202. sz. (szept. 4.) 8–9.

26 Deák Miklós levele Pákei Lajosnak. A teljes levelet lásd *Függelék* 97. A levél hátoldalán: „vett 1915. május hó 26.”.

is erről tanúskodnak, az emlékmű 1910. október 2-án tartott ünnepélyes átadásával a Brassai-emlékbizottság feloszlata előtti egyik utolsó ténykedéseként – Pákei közreműködésével – rendezi a szobrász tiszteletdíját.

Pár évvel később újabb két családi levél vezet vissza minket a Pákei családhoz. Az egyiket – egy hajófedélzeten álló társaságot (köztük Pákei Lajost) mutató abbáziai képeslapot – Pákeiné jegyzi,²⁷ s benne a Pálmay-féle családtörténeti munkára hívja fel a figyelmünket,²⁸ a másikat Pákei írja vejének, Hegyi Gyulának, s benne egy, a hagyatékmal kapcsolatos képes-írott *Családi gyűjtemény* kerül szóba, amely 1916-ban kerül Budapestre.²⁹

Pákei széles körű munkásságának kiemelkedő szegmensét képezi Kolozsvár épített történelmének emlékeit, reneszánsz kőfaragványait megmentő, átörökítő, dokumentáló munkássága. Értékmentésének egyik módja a beépítés volt, az, hogy a régi, lebontott vagy bontásra ítélt épületek feliratos, faragott köveit úgymond „bealkalmazta” az új épületekbe. Így kerültek az általa tervezett Unitárius Kollégium falába egykori kolozsvári házak kőkeretei,³⁰ és ennek eredményeképpen lett saját Majális utcai villája is a kolozsvári reneszánsz építészet élő műemléke. Másik módszere a felmérésekre alapozott rajzi megörökítés volt, amelynek az elődök példája nyomán abban az időben már komoly hagyományai voltak, tanulságokkal és mintákkal, s amelyet ő, mesterségéhez illő mérnöki precizitással, de sokszor magas művészi színvonalon teljesített ki (10. kép). Mindkettő beleilleszkedett a kor általános gyakorlatába.

Az elvégzett hatalmas munkát itt most csak néhány rövid levél, fogalmazvány felemlítésével dokumentálhatjuk. A Balogh Jolán által elsőként bemutatott anyag,³¹ majd a később e témát tárgyaló kiállítások, tanulmányok³² főleg az elkészült – és do-

27 Bónis Lajosné Pákei Margit, Pákei Miklós lányának írt levél. Lásd *Függelék* 98.

28 PÁLMAY József: *Háromszék vármegye nemes családjai*. Sepsiszentgyörgy, 1901. A Pákei családról a 347–348. oldalon. Pákei Lajos első gyermekeként ott tévesen *Judith* (sz. 1883) szerepel.

29 Pákei Lajos levele Hegyi Gyulához, 1916. május 31. Lásd *Függelék* 99.

30 A kollégium építési tervén álló és az építkezés miatt lebontott Petrus Daumen-ház ajtókerete 1595-ből, ill. a régi Unitárius Kollégium egykori kapuja 1806-ból.

31 BALOGH Jolán: *Pákei Lajos rajzai Kolozsvár építészeti emlékeiről*. Kvár, 1944 (Erdélyi Tudományos Füzetek 186 – a továbbiakban BALOGH 1944); majd uő: *Későrenaissance kőfaragó műhelyek*. IV. közlemény. *A kolozsvári műhelyek*. Ars Hungarica III(1975). 2. sz. 211–276.

32 *OMF katalógus* 1983. *Pákei Lajos (1853–1921) rajzai Kolozsvár reneszánsz építészeti emlékeiről*. Az OMF Magyar Építészeti Múzeumának kiállítása Székesfehérváron ’83–’84 (kiállítási katalógus). Szerk. PUSZTAI László. Bp. 1983; PUSZTAI László: *Pákei Lajos építész rajzi hagyatéka az Országos Műemléki Felügyelőség gyűjteményeiben*. Magyar Építőművészet LXXXI(1990). 5. sz. 52–55; Gy. DÁVID Gyula: *Felmérések a Híd utca 22. szám alatt. Pákei Lajos félbemaradt kiadványa kapcsán*. Dolgozatok az Erdélyi Múzeum Érem- és Régiségtárából. ÚS IX/XIX(2014). 225–258.

kumentumértékénél fogva igen értékes – anyagot tárgyalják, kevés szó esik az előkészítés mértéke szerint hatalmasnak számító munka folyamatáról. Erről kapunk néhány villanásnyi ismeretet az átnézett levelekből.

Mint ismert, Pákei a tervezett kötetben nagyobb részt helyszíni felmérések alapján rögzített adatok segítségével megrajzolt faragott köemlékeket igyekszik bemutatni. A felmérési, szerkesztési munkában azonban segítsége is volt, bár ennek pontos mértékét még nem tudjuk megállapítani. Az viszont egyértelmű, hogy rajzos jegyzeteivel, iránymutatásával részletekbe menően követte, felügyelte a folyamatot. Az egyes rajzok néha kedveskedő megjegyzései a közvetlen munkatársi kapcsolatról tanúskodnak: „Miután kedves Klárka rajong a betűkért, s mert soká törtem a fejem, mivel szerezhethnék örömet, tehát ide iktatom a Bocskai erd(élyi) fejed(elem) egyik emléktábláját egy pár betűterv által”.³³

A budapesti építészeti múzeumban és a kolozsvári unitárius levéltárban őrzött anyagból azonban tudjuk – vagy inkább nagy valószínűséggel sejtethetjük –, hogy a tervezett kötetben Pákei nem csak saját rajzi felméréseit kívánta megosztani. A *Kolozsvár Sz. K. város építészeti műemlékei a XIV-ik századtól a XIX. század közepéig* című összeállításban helye lett volna a különböző akadémiai, nemzeti és szépművészeti múzeumi gyűjteményekből bekért archív fényképeknek, korabeli felmérési rajzok fotómásolatainak is. Erről tanúskodik a gr. Zichy István múzeumi igazgatónak írt s a kapott fotómásolatokat megköszönő levele.³⁴

Végül idetartozónak véljük Körösfői Kriesch Aladár levelét is, melyben Pákei készülő munkájához segítségül – a kért, Óváról készített rajz helyett – a kolozsvári Szabók tornyának olajfestésű vázlatát küldi mellékelve.³⁵

Fontosnak tartjuk itt is megjegyezni, hogy a Pákei-hagyaték e szegmensének (amely a Kolozsváron és Budapesten őrzöttekkel együtt több mint félezer tételt számlál) részletes feldolgozásával és a széles közönséggel történő megismertetésével, a tervezett kiadvány összeállításával, kiadásával a mai napig adósok vagyunk.

Pákei Lajos számba vett levelezésének utolsó darabja jelzésértékű. Kelemen Lajos az Erdélyi Múzeum-Egyesület nevében keresi meg őt családi levelezése megmentése ügyében – mint a levélből kiderül, akkor már sokadszorra –, s a Pákei „családi levelei örökös megőrzésére becses figyelmébe” ajánlja újra az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltárát, azzal a céllal, „hogy az értékes, becses anyag ne pusztuljon tovább, hanem

33 Magyar Unitárius Egyház Kolozsvári Gyűjtőlevéltára (továbbiakban: MUEKvGyLtv.) 8.A.050. A teljes szöveget lásd *Függelék* 103.

34 Pákei Lajos levele gróf Zichy Istvánnak, 1917. december 31. Lásd *Függelék* 101.

35 Körösfői Kriesch Aladár levele Pákei Lajosnak. Gödöllő, 1918. május 19. GYALUI: i. m. VII. levél.

mind a múlt emlékére, mind a történeti kutatás és Igazgató úr szép múltú családja javára minél teljesebben megmaradjon”³⁶ (11. kép).

FÜGGELÉK³⁷

1. Pákey Lajos keresztlevele

1922. július 6. – Kolozsvár (MNL OL P2282.17 6. dos. 42.)

Kivonat a kolozsvári unitárius egyházközség keresztelő anyakönyvéből IV. kötet, 20., 6–1853. sorszám.

- szülők: Pákey Lajos kormányzéki fogalmazó írnok és Székely Terézia
- vallásuk: unitárius
- keresztszülők: Sala Farkas és Pákey Krisztina
- a keresztelő időpontja 1853. 03. 22., Kolozsvár
- a kivonat kelte 1922. 07. 06., Kolozsvár

2. Pákei Lajos levele bátyjának, Pákei Miklósnak

1872. november 12. – Pest (MNL OL P2282.17 5. dos. 1041–1044.)

Édes Miklós!

Engedj meg, édes Miklós, hogy ily későn írok neked, de ha indokolnom kell a késedelmeskedést, úgy e tekintetben sokat hozhatnék fel mentségemül, főképp azt, hogy a sok költözködés sok időmet vette igénybe, másfelől haza is sok levelet kellett írjak: ismét számtalan megbízatások egy s más ügyben szintén sok ideig foglalkoztatnak, szóval eddig még nem volt alkalmam a rólad emlékezőmnek tettben megnyilvánítására. Mindezek mellett engedd, hogy nem hit – de meggyőződésem legyen a teljes megbocsátás részedről.

Miután értesültem arról a kedves Hedvig³⁸ által, hogy ti a mama névnapja alkalmakor Kolozsvártt voltatok, úgy okom van feltenni azt, miszerint itteni körülményeimről némi tudomással bírsz, ezért nem kezdem a pásztori jelenetnél a trójai háború leírását; hanem a már megszerzett tudomásokra építem a következőket: Pestre jöve-telemkor fő célom, illetőleg első teendőm volt az, hogy amennyiben lehet anyagilag

36 Kelemen Lajos levele Pákei Lajosnak. Kvár 1918. október. 18. Az eredeti dokumentumot lásd MÉM MDK MO ltsz. 69.021.16. A levelet közli Sas Péter: *Kelemen Lajos levele Pákey Lajoshoz*. Keresztény Magvető 103(1997). 2. sz. 136–137; valamint KELEMEN Lajos *levelezése*. II. 1910–1919. Szerk. Sas Péter. Balassi, Bp., 2022. 1127.

37 A forrásközlési irányelveket lásd a 7. jegyzetben.

38 Pákei Miklósné Bogdanovich Hedvig (1852–1931), Pákei Lajos sógornője.

biztosítsam magamat, természetesen beleértve a jó kényelmes életet; ez részben sikerült is, mert szállást jót kaptam, közel a technikához, czime: Al-Duna sor (Só tér³⁹) 40/7 sz. II. emelet I. ajtó. A szoba igen csinos, nagysága akkora, mint a te irodád, természetes, magasabb tetővel, nagy ablakokkal, melyekből szép kilátás esik a Dunára s a Gellért-hegyre. A szobában egy jó zongora is van, nem bérlett, hanem a házi-asszonyé (egy csinos fiatal özvegy), kivel gyakran játszom a gordonkámmal duetteket.

Amily jó a szállásom, azaz, hogy ketten lakunk a Székely Elek öccsével, éppen oly rossz a kosztom, különösen az ebéd, azt fogadtam 9 frt egy hónapra, s áll 3 tál ételből, ami leves, laska és gombóc, minden vetemény nélkül, vízzel készítve, főzelék vagy bab vagy lencse, sült mindörökké disznópecsenye. Holnap megfordítva eszünk a combinatiók és permutatiók elvei szerint. Hanem beleszokik az ember a silány életbe is, ez még nem sokat aggaszt. Vacsorám vagy kávé, vagy thea. Foglalatosságom: folytonos tanulás 8–1^{ig} egyetemi előadás van, úgyszintén délután 3–5^{ig}, a többi időt szintén tanulással töltöm el. Élvezetem szintén az, eljárogatok az academiái ülésekre, a természettudományi társulatba – mint tag veszek rész. Közelebről vétettem fel a „Pesti gyorsíró egyesület”-be tagul, idevonatkozólag megjegyzem, hogy fennlétem alatt eddig legtöbb időt a gyorsírászat tüzetes tanulására használtam fel, s már azt be is fejeztem, most kész gyorsíró vagyok. Az delegatiókba is elmentem némelykor. Szintén a concertekbe is, a tegnap egy lengyel bárónál volt éppen egy „concert de Salon”. Nagyobbrészt zongorajátszások voltak, egy Károlyi leány zongorázott Chopintól, Mendelssohntól egy Elégiát s egy Beethoven-grand sonatát. Én is ott voltam, s több más vendég. A jövő vasárnap én fogok játszani ott trióba, hegedűsnek Reményi van felkérve. Ezenkívül a Richter concertjeibe is elmegyek, valamint egy más – most tervezett Joachim-féle concertbe. – A zene nekem igen nagy élvezetem most is. Quartettbe szintén van részem Hubernél – minden péntek nap. A színházban többször voltam [...]. Az erdélyi barátaimmal többször találkoztam.

Mindnyájan üdvözlnek. Kész N(agysá)g(os) úr mindenik. Jani Pásztón van Plastiéknál^[?], egy párszor voltam nála, míg Budán lakott. Más helyi hírekről a lapok tudósítanak.

Végre kérlek, édes Miklós, írj nekem, ha teheted, leveleiddel igen megörvendeztetnél. Ígérem, viszont én is írok neked, mikor csak tehetem, de sok levelet mégse várj tőlem, mert nagyon el vagyok halmozva a tanulmányokkal. Itt már az egyetemi magyarázat gőzerővel történik, s mi ennek megfelelőleg légnymatilag kell tanuljunk mindaddig, míg egy kutyabőrös commentárra petrificálódunk.⁴⁰ Ezek a legújabb nézetek, melyek egy tanuló ifjúra a mai világba vonatkoznak. A sok trigonometriai számítások miatt agyvelünk mind triangularis idomokká jegeczesedtek. A sok rajzolás miatt körmeink graphittá váltak. A phisicai előadásokon a sok képlet miatt

39 Fővám tér.

40 Ti. kövesedünk.

„könyv⁴¹ kéneges – hamany⁴² részeges (KS²HS) lehellünk. A vegytani előadásokon, a sok magyarosított vegyszer miatt borzasztó explozálások⁴³ történnek. Szily K. elméleti természettan-előadásait a classis szolgál oly reális szempontból tekinti, hogy e mián mindegyre kéménygyulladás történik. A kísérleti phisicai órán ezen théma miatt újabb véletek⁴⁴ a Ruhmkorff⁴⁵-féle villanyosságáról!!! – mindennap beüt a menkő. A nemzetgazdaság-tani órán rendesen a báró Khun⁴⁶ féle költségvetést adják elé a Lónyai⁴⁷ rendelete folytán – mely miatt rendesen cholera-cseppeket⁴⁸ veszünk be. –

Még egy pár szó: Lula néni levél által figyelmeztetett, hogy kicsi Margitról⁴⁹ ne feledkezzem el! E figyelmeztetés nagyobb hatású volt reám nézve, mintha egy 40 ütegből álló Galvani-villanyfolyamot fogtam volna fel! E figyelmeztetést, mint sürgősítelt, direct visszautasítom! Hát azt gondolja Lula néni, hogy az emlékezet nálam csak oly periódustehetség? Vagy tán, hogy az gutta pergaból⁵⁰ van, melyre az éghajlatváltozás annyira negativice hat, hogy a positiv possibilitásokat 0-ra apasztja? Tudasd véle, kérlek, hogy csalódik! Emlékezetem megvan, s oly berendezett az, hogy még képletileg is ki tudnám mutatni, hogy a kis Margit iránti emlékezet hányadik szög alatt, mily delejtűi fokhajlás alatt van meg irrationalis () emlékemben. S aztán ama nyilvánvaló, melyet a kis Margit Ámor képiben szívembe lőtt – nem oly könnyen áll ám, hogy Lula néni tetszése szerint kihúzogassa meg visszategye. De tekintsük bár a dolgot, mely az idealisnak pszichologiailag alávetett bármely sinthetikai reális szempontjából, teszem fel az élet-philosophia szempontjából, mely azt mondja: „Élj az élőkkel, jelenben, a múlt ne aggasszon, a jövő legyen mindened!”

Minthogy pedig a kis Margit a jövőben fog – mint passiv egyén – fungálni: ergo: a dolgok conditio sine qua nonja⁵¹ lenne az, ha én őt el tudnám felejtetni. Ime Lula

41 Könyv/köney = hidrogén; lásd még éleny = oxigén, kö-éleg = víz (két térfogatú köney, egy térfogatú éleny) CZUCZOR Gergely–FOGARASI János: *A Magyar Nyelv Szótára*. VI. Bp., 1874. 1129. Online: <https://mek.oszk.hu/05800/05887/> (utolsó megtekintés: 2025. 03. 02.).

42 Hamany/ham-any = kálium. CZUCZOR–FOGARASI: *i. m.* 2. Bp., 1864. 1358.

43 Ti. robbanások.

44 Ti. vélemények.

45 Heinrich Daniel Ruhmkorff német mechanikus.

46 Br. Khun Ferenc (1817–1896) politikus, 1868–1874 között közös hadügyminiszter.

47 Gr. Lónyay Menyhért (1822–1884) 1871–1872 között miniszterelnök és honvédelmi miniszter.

48 Humoros megnevezése a nevetés elleni gyógyszernek.

49 A Híd utcai Pákei-háznak több bérlője is volt. Feltételezhetően itt az egyik bérlőről és Margit nevű lányáról van szó. Pákei azonos nevű unokahúga, Pákei Miklós lánya, Margit csak egy év múlva születik meg.

50 Guttaperchafa – trópusi növény.

51 Ti. elengedhetetlen feltétele.

néninek a csalhatatlanságra épített eszméi mily logice vannak contra dictirozva! Ez legyen öneki tanúság a jövőre vagy nyugalma a jelenben! –

Hedvigedet⁵² ezerszer csókolom.

Nagyságos Halmágyi⁵³ úrnak alázatos tiszteletem s önagyságainak kézcsókoláso-
mat – kérlek ne feledd megmondani!

Téged is csókolva maradok,
szerető öcséd,

Lajos

Pest, nov(ember) 12. (1)872.

3. Pákei Lajosnak sógorától, zilahi Kiss Elektől⁵⁴

1874. szeptember 9. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 51.)⁵⁵

4. Pákei Lajosnak testvérétől, Krisztinától és utóirat sógorától, zilahi Kiss Elektől⁵⁶

1876. augusztus 11. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 55.)

5. Pákei Lajosnak sógorától, zilahi Kiss Elektől⁵⁷

1876. december 18. (MNL OL P1781 9. tétel 52–53.)

6. Pákei Lajosnak sógorától, zilahi Kiss Elektől⁵⁸

1877. január 4. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 62.)

52 Lásd 38. jegyzet.

53 Mivel Pákei Miklós jogász volt, elképzelhető, hogy itt a kolozsvári unitáriusoknál végzett, szintén jogász Halmágyi Sándorról (1832–1917) van szó, de erre egyéb bizonyítékot nem találtunk.

54 „A Pesti Biztosító-intézet Fő-ügynöksége, Kolozsváron. Tűzbiztosítási osztály” céges papíron. Zilahi Kiss Elek, Pákei Krisztina férje (1840–1908).

55 Pákei Lajos tanulmányi éveiből fennmaradt levelei közül – néhány levélérdekesség mellett – főleg azokat közöljük, amelyek a szakmai életére világítanak rá.

56 Pákei Krisztina, Zilahi Kiss Elekné, Pákei Lajos nővére (1850–1879). 1878-ban született közös gyermekük a családi levelezések alapján Péter Jenő, de szólítják mindkét néven külön is. Így lehet az, hogy Kempelelnél Péter névvel, Zilahi Kiss Elek gyászjelentőjében Jenő névvel szerepel. Elek 1897-ben újránősül, második feleségétől, Rácz Bertától két gyermeke születik: Imerina és Elemér. KEMPELEN Béla: *Magyar nemesi családok*. VI. Bp., 1913. – Kiss (zilahi) 35, 37.

57 „Zilahi Kiss Elek, iroda Hidutcza 6. szám, Kolozsvárt” fejléces papíron.

58 A levél írásának idejéből egy levelezőlap is fennmaradt (a bécsi postabélyegző január 11.), amelyről megtudjuk Pákei Lajos bécsi címét is – „Hern Ludwig v. Pákei. Wien, M[aria] Hilf[e] negyed] Engel Gasse Nr. 8/III Sh. Th. 90.” MNL OL P1781 9. tétel 65. – A cím ebben a formában napjainkban nem ismeretes, az Engulgasse utca neve 1918 óta Girardigasse.

7. Pákei Lajosnak édesanyjától, Pákei Lajosné Székely Teréziától
1877. január 10. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 5.)
8. Pákei Lajosnak Bencsik Gergelytől [Benczik György?]
1877. január 11. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 49–50.)
9. Pákei Lajosnak sógorától, zilahi Kiss Elektől
1877. január 19. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 60.)
10. Pákei Lajosnak sógorától, zilahi Kiss Elektől
1877. január 27. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 63.)
11. Pákei Lajosnak sógorától, zilahi Kiss Elektől
1877. február 21. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 66.)
12. Pákei Lajosnak testvérétől, Krisztinától
1877. március 6. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 32–33.)
13. Pákei Lajosnak édesanyjától, Pákei Lajosné Székely Teréziától
1877. március 21. – Nagyenyed (MNL OL P1781 9. tétel 3–4.)
14. Pákei Lajosnak sógorától, zilahi Kiss Elektől
1877. április 21. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 58–59.)
15. Pákei Lajosnak bátyjától, Pákei Miklóstól
1877. április 23. – Nagyenyed (MNL OL P1781 9. tétel 83–84.)
16. Pákei Lajosnak sógorától, zilahi Kiss Elektől *(részlet)*
1877. június 14. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 54.)

Édes Lajos Sógor!

„Sűrű felhők tornyosulnak az égen”
Nincsen pénz az Elek sógor zsebében.
Pedig fiunk Lajos, Bécsben de várja!
Úgy koplal, hogy a lineát is rágja!!

Íme, küldök 3 darab ötöst most,
Ebből teljék szállás, mosás, ruha, koszt.
Írd meg nekem, mikor jöhetsz haza már
Mint diplomás okos ember, s nem számár!

Itt a háznál még minden csak a régi,
Juli s Berta most a háznak cselédi;
Mamát várjuk, Miklós elvált végképpen,
Fő papiszék tegnap végzett ekképpen.

Csak erre várt Miklós sógor, felpakol
S még e hóban Kolozsvárra berukkol,
Szappany falván Stariczkyne[?] ⁵⁹ házába
Várja majd a klienst íródjába.

S a jó Hedvig? ⁶⁰ ő elmarad Enyeden,
Vagy a Pesti népszínházhoz felmegyen.
Rákosinál sicher az ő kenyere
Úgy megszerzi, piszkos se lesz... tenyere.

Ne gondoljad, Lajos fiam, én rólam,
Hogy jó kedvem – s e mellett sok időm van.
Oh, nem ezért írom e szép rímeket,
Hanem ezzel jutalmazlak tégedet. –

Te is, ha írsz, – hogy ne lássam rosszkedved,
Egy pár rajzzal megtoldod, megspékeled
Jó humorod minket itt megnevettet,
Tedd ezt te is, – és szeressed a jó Titit s
Eleket.

17. Pákei Lajosnak sógorától, zilahi Kiss Elektől *(részlet)*
1877. július 16. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 64.)

Mamika vár téged nagyon
Tajánország messze vagyon
Eredj el bár vagy jöjj haza
Mi várunk is szívszakadva,
Ízibe!

59 Pákei Miklós 1877-ben, válása után Nagyenyedről Kolozsvárra költözik, előbb a Szappan utcába, albérletbe.

60 Lásd 38. jegyzet.

18. Pákei Lajosnak édesanyjától, Pákei Lajosné Székely Teréziától
1877. december 19. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 1–2.)

19. Pákei Lajosnak testvérétől, Krisztinától
1877. december 19. (MNL OL P1781 9. tétel 1–2.)

20. Pákei Lajosnak sógorától, zilahi Kiss Elektől
1877. december 20. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 61.)

21. Pákei Lajosnak sógorától, zilahi Kiss Elektől
1878. január 10. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 69–70.)

22. Pákei Lajosnak testvérétől, Krisztinától
1878. március 10. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 26–27.)

23. Pákei Lajosnak testvérétől, Krisztinától
1878. június 24. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 30–31.)

24. Pákei Lajosnak sógorától, zilahi Kiss Elektől
1878. július 6. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 67–68.)

25. Pákei Lajosnak testvérétől, Krisztinától
1878. szeptember 16. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 34–35.)

26. Pákei Lajosnak sógorától, zilahi Kiss Elektől
1878. szeptember 24. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 56.)

27. Pákei Lajosnak testvérétől, Krisztinától
1878. október 17. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 28–29.)

28. Pákei Lajosnak sógorától, zilahi Kiss Elektől
1878. december 17. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 57.)

29. Pákei Lajosnak Décsey Sándortól
1878. december 20. – Róma (MNL OL P1781 9. tétel 47–48.)

30. Pákei Lajosnak édesanyjától, Pákei Lajosné Székely Teréziától
1879. január 8. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 9–10.)

31. Pákei Lajosnak sógorától, zilahi Kiss Elektől

1879. január 17. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 72)

32. Pákei Lajosnak bátyjától, Pákei Miklóstól

1879. április 30. – Kolozsvár (MNL OL P178 9. tétel 43–44.)

33. Pákei Lajosnak édesanyjától, Pákei Lajosné Székely Teréziától

1879. május 1. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 15.)

34. Pákei Lajosnak édesanyjától, Pákei Lajosné Székely Teréziától

1879. június 14. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 11–12.)

35. Pákei Lajosnak édesanyjától, Pákei Lajosné Székely Teréziától

1879. július 9. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 13–14.)

36. Pákei Lajosnak édesanyjától, Pákei Lajosné Székely Teréziától

1879. augusztus 4. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 6; 8.)

37. Pákei Lajosnak édesanyjától, Pákei Lajosné Székely Teréziától

? – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 16–17.)

38. Pákei Lajosnak sógorától, zilahi Kiss Elektől

1879. szeptember 10. – Kettősmező (MNL OL P1781 9. tétel 71.)

39. Pákei Lajosnak bátyjától, Pákei Miklóstól

1879. november 5. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 85–86.)

40. Pákei Lajosnak bátyjától, Pákei Miklóstól

1879. december 12. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 45–46.)

41. Pákei Lajosnak édesanyjától, Pákei Lajosné Székely Teréziától

1880. március 16. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 18–19.)

42. Pákei Lajosnak édesanyjától, Pákei Lajosné Székely Teréziától *(részlet)*

1880. április 15. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 20–21.)

[...] itten Kolosvárt a mérnöki, tudniillik a városmérnökség, ami jelenleg Tompa,⁶¹ most úgy mondják nekije, talán ideje bétölt, és mást kell választani. Bentzédi⁶² a napokban itt volt, és mondotta, ha neked kedved volna pályázni, nem volna megvetendő állomás, szép fizetés itt a hazában, hogyha megnyerhetnéd, akkor, ha bizonyos állomásod lenne, még egy jó kis feleséget is vehetnél, ki tudja, még mi boldogságot rejteget számodra a jövőendő, másfelől az igaz, ha szintén kedved is volna rája, tartok tőle, annyi lesz rája a pályázó, hogy nehéz lenne elkapni. [...]

43. Pákei Lajosnak bátyjától, Pákei Miklóstól⁶³

1880. május 14. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 41–42.)

Kolozsvár, máj(us) 14. (1)880.

Édes Lajos! Levelezési lapjaimat azt hiszem vetted, s azok folytán – hiszem – türelmetlenül vártad ígért levelem; írtam is volna szívesen, de történetesen a lefolyt két hétben nagyon rosszul éreztem magam, a köhögés, hát-, mell- és oldalfájás kíntott borzasztólag, emiatt képtelen voltam az íróasztal mellett foglalatoskodni; most – hogy az idő is melegebb – kezdek jobbacskán lenni, de úgy elgyengültem a bent üléssel, hogy csak szédelgek.

Ügyedben még semmi nevezetes változás nem történt; embereink: Ferencz József, Benczúri, Kovácsi, Mikó Imre, Váradi Károly, Fekete Pál, dr. Bartók⁶⁴ s mások működnek, korteskednek részedre szép csendesen. A választás ideje még nincs tudva, de ünnepek után nemsokára meglesz bizonyosan. Négyen vagytok pályázók, ú(gy)m(int):

1. Tompa,⁶⁵ ő ugyan többeknek nyilatkozott, hogy csak azért pályázik, nehogy önként visszavonultnak tekintessék, s nyugdíját veszítse, de örülni fog, ha nem választják meg. Hogy e nyilatkozata őszinte-e vagy sem, nem lehet tudni; ha csak fogás, s titokban maga mellett működtet, akkor ő meg lesz választva már csak az ancienitásnál fogva is.

2. Egy bizonyos Krammer nevű Pestről; hogy azt ki pártolja, s vannak és miféle összeköttetései, azt még eddig megtudni nem sikerült; qualificatioja egy bizonyos

61 Tompa János (1814–1885) mérnök, Kolozsvár városi főmérnöke.

62 Vélhetően Benczédi Gergelyről (1839–1906), a kolozsvári unitárius főgimnázium tanáráról van szó.

63 A levél „Pákei Miklós ügyvéd Kolozsvártt. Hidutcza 6. sz. emelet” felirattal nyomtatott fejleces papírra íródott.

64 Ferencz József (1835–1928) 1876-tól erdélyi unitárius püspök, Mikó Imre (1847–1906) királyi táblai bíró, unitárius egyh. tanácsos, Váradi Károly (1841–1886) pedagógus, városi bizottsági tag, Fekete Pál (1820–1896) városi tanácsos, dr. Bartók István (1845–1889) orvos, tanár.

65 Lásd 61. jegyzet.

tekintetben több mint a tiéd, mert József műegyetemi diplomával bír, s abban az út- és vízépítéseterén is mérnöknek minősítették. Ennek daczára a vélemények szerint nagy port nem fog csinálni, legfennebb néhány votussal Tompát rontandja, ami éppen a te előnyödre válhat.

3. Melicskó [Frigyes] egy itteni vasúti mérnök, gyenge okmányokkal; igényének legfőbb alapja, hogy ideházasodott, valami Akeszman⁶⁶ léányt vett nőül; pártját képezi Benigni⁶⁷ és társai, továbbá Szász Domokos⁶⁸ és hívei; az érdekedben működők ettől nem félnek, mert nem sok szavazattal rendelkeznek, s ez is inkább Tompát rontja, mint téged.

A szavazatok ily megoszlása chançaidra azért nem mondhatók kedvezőtlennek, minél jobba fognak a votusok oszlani, annál könnyebb lesz részedre többséget csinálni; hanem, persze, előre mit sem lehet tudni, sokszor egy véletlen körülmény az urnánál minden combinatiót megdönt.

Tájékoztatásul mostan ezeket írhatom, megemlítem még, hogy okmányaidat személyesen mutattam volt bé gr(ó)f Eszterházy Kálmán⁶⁹ főispán úrnál, gondosan átvizsgálta, nagyon kedvezőleg fogadta, s úgy nyilatkozott, hogy már magában véve az, miszerint Hansennek vagy segédje, előtte nagy qualificatio. Ő szerette volna, ha lejönnél egy pár napra magad bemutatandó, de másfelől – mi efelett értekezve – úgy találtuk, hogy jobb, ha nem jössz, mert akkor rendre kellene, hogy vizitáld az összes választókat, különben – egynehányhoz csak elmenve – a többiek haragját vennéd magadra.

Mama, Margit, Jenő jól vannak, Mama mind várja az ígért thea-süteményt! Mindnyájan víg ünnepeket kívánunk!

Csókol szerető bátyád,

Pákei Miklós

44. Pákei Lajosnak édesanyjától, Pákei Lajosné Székely Teréziától
1880. május 19. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 22–23.)

45. Pákei Lajosnak bátyjától, Pákei Miklóstól⁷⁰
1880. május 30. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 39–40.)

66 Akeszmann Albert bőrgyáros. 1904-től az EKE választmányi tagja.

67 Benigni Sámuel (1840–1903) mézárosmester, az 1891-ben felépült Élián-palota néven is ismert bérház építtetője.

68 Szász Domokos (1838–1899) 1885-től erdélyi református püspök. Pákei 1891-ben Bor-székre villát tervez számára (MUEKvGyLtv.7a).

69 Gróf Esterházy Kálmán (1830–1916) 1871-től Kolozsvár főispánja.

70 A levél „Pákei Miklós ügyvéd Kolozsvártt. Hidutcza 6. sz. emelet” felirattal nyomtatott fejléces papírra íródott.

Május 30^{án} (1)880.

Kedves Öcsém!

Azt hiszem, hogy kaptad meglepetést nyújtó táviratomat, melyben tudattam, miszerént a Városi Közgyűlés tegnap délután Kolozsvár városa főmérnökévé megválasztott. Kedves meglepetés volt ez réám nézve is, mert ámbár már csütörtökön délután az ún. Szabadelvű Párt kijelölése folytán kedvezőleg kezdettek a dolgok alakulni, mégsem mertem remélni a kedvező eredményt, ismervén a választás esélyeit; embereink azonban nagyon résen állottak, s tisztességesen birkóztatok meg Tompával, ki felett 7 szavazat többséggel győzedelmeskedtél.

Fogadd mindnyájunk üdvözlétét és szerencsekívánátát; az állás, melyet elfoglalandó leszel, igaz, nincs ékesítve a nagy, világhírű dicsőség iránti reménység fénysugaraival, de a reménység helyett nyújt biztos létet, állandósulást az élet pályáján, nyújt a mi társadalmunkban tekintélyt, állást, rangot, szabad és független kört a munkálkodhatásra; én részemről, s velem együtt mindazok akik megválasztásodat közvetve vagy közvetlen eszközölték, ezen állást nem tekintjük csekélynek, mert e város a haladás, fejlődés stádiumában van, az állandó vashíd, közvágóhíd, redout, vízvezeték és kanalizáció a napi kérdésekké váltak, s míg az első még ez év folyamán már valószínűsnek néz eléje, a többiek is lassanként mind inkább nyomulnak előtérbe, úgyhogy az ezekbeni közreműködésed által alapíthatsz magadnak hírt, dicsőséget, nevet, nemcsak e városra szólót, hanem olyat, mely az egész országrész területére kiterjedjen, s azt hiszem, ha – tevékenységed által – ennyit is elérni képes leszel, nem vesztegetted el az időt hiába, s azt hiszem, e szerzett babérokkal is boldog lehetsz.

Az anyag megvan, a pálya nyitva, tőled függenek azt jól és üdvösen felhasználni, szobrot alkotni vagy alakatlan sártömeget.

Hanem térjünk a dologra; addig is, míg részletesen utasítanálak a teendőkre nézve – képzelt izgatottságod (most már mit tegyünk, Békési úr?) lecsillapítandó, vedd tudomásul a következőket:

Megválasztásodról a hivatalos értesítést csak néhány nap múlva fogod kapni, azt hiszem, ebbe 8–10 nap is beletelik; a közóhajtás az – s ezt a főispán úr is kifejezte volt, mikor nála voltam –, hogy mielőtt itteni állomásodat elfoglalnád, saját hasznod vagy a város érdekében is, egy pár holnapig részint a bécsi, részint a pesti városi mérnöki hivatalnál tegyél tanulmányokat a teendők körébe vágólag, evégből szabadságot is valószínűleg. E tárgyban még holnap fogok a főispán úrral értekezni, s megbeszéljük a módokat pecunialis⁷¹ szempontból is, hogy az említett tanulmányozást a nyár folytán megtehesd. A megállapodás eredményéről s aszerinti teendőidről aztán azonnal értesítelek, s utasítással látlak el; addig is Isten veled, csókol szerető bátyád,

Pákei Miklós

71 Ti. anyagi, pénzügyi.

46. Pákei Lajosnak bátyjától, Pákei Miklóstól

1880. június 17. – Kolozsvár (MNL OL P1781 9. tétel 37–38.)

Jún(ius) 17. (1)880.

Kedves Öcsém!

Utolsó levelemre óhajtottam volna kapni egy részletes választ – megnyugtatót mégpedig: hogy ideglázaid lecsendesedtek, s hogy nem félelemmel, hanem teljes megnyugvással és megelégedéssel, férfias bátorsággal készülsz állomásodat elfoglalni. Sajnálom, hogy ezt mellőzted, és főképpen kezdem sajnálni azt, hogy „annyit” adtam ez állomáshoz, de még csak álmomban sem mertem volna gondolni, hogy ily episodok állanak bé – siker esetén – tetteidben, gondolkozásodban, aminőkről utóbbi leveleid tanúskodnak.

Személyesen találkoзва elmondom nézeteimet a helyzetről, addig csak tégy mérési gyakorlatokat St. Pöltenben, s ezt végezve temetkezz bé a Politechnicum könyvtárába, se ne egyél, se ne aludjál, hanem csak olvass és olvass mindaddig, míg azt is elfelejtetd, hogy egy szeget hogyan lehet a falba béverni!!!!

Megválasztásodról a hivatalos értesítést tegnap vettem, s idecsatolva küldöm; illik, hogy erre hivatalosan felelj – elfogadod-e a megválasztatást vagy sem; az elhatározás újólág kezdedben van!! Én ugyan nevedben szóval elfogadtam volt – de úgy én, mint mindazok, kik nevedben és érdekedben működtünk, inkább szégyenkezve bár, eltűrjük a meg nem érdemelt pofont, mintsem okai legyünk a te szerencsétlenségednek!!

Én ugyan azon reménységben, hogy a kezdedben lévő állomást előnyösebbnek tartandod, mint más köpenyege alatt ismeretlenül megvévülni idegen földön, fogalmaztam egy nyilatkozatot, s idezárom, változtathatsz rajta tetszés szerint; ha kell leírod szépen, s directe küldd a tanácsnak ajánlottan.

St. Pöltenbe a kívánt 20 ftot elküldöttem, mai postával küldök még 130 ftot, ez összesen lesz 150 ft, mit én vettem fel 8% kamat mellett.

Én is úgy szándékozom, hogy innen elinduljak 24^{én} a gyorsvonattal, 27. 28^{át} Pesten tölthetjük, s beszélgethetünk eleget – ha ugyan jössz! Szállani fogok a „Pannóniába”, Kerepesi út, színház mellett; jöjj directe oda, a szobát felezzük; – ha 26^{én} el nem indulhatnék, akkor aznap megtávirom, azért használd te is az éjjeli vonatot.

Addig, azt hiszem, talán még kapok tőled levelet.

Csókol szerető bátyád,

Pákei Miklós

47. Pákei Lajosnak sógorától, zilahi Kiss Elektől

1880(1886?). augusztus 4. – Marseilles (MNL OL P1781 9. tétel 73–74.)

48. Pákei Lajosnak édesanyjától, Pákei Lajosné Székely Teréziától

1880. augusztus 10. – Harcó (MNL OL P1781 9. tétel 24–25.)

49. Pákei Lajosnak a Magyar Mérnök- és Építész-Egylettől

1885. november 7. – Budapest (MNL OL P2282.17 6. dos. 66.)

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Pákei Lajos urat rendes tagjai sorába felvette, és ezen oklevél kiállítását elrendelte.

Kelt az 1885. évi november 7-én tartott választmányi ülésből.

Tolnay Lajos
elnök

Ney Béla
titkár

50. Wéber Antalnak⁷² Theophil Hansentől

1886. május 3. – Bécs (MÉM MDK MO ltsz. 69.021.6.)

Wien den 3te. Mai 1886.

Geehrtester Freund!

Ein junger Landsmann von Dir Herr Ludwig v. Pákey, der ein Schüler in der Akademie war, und ausserdem 2 Jahre in meinem Atelier gearbeitet hat, war in Klausenburg als Oberingenieur angestellt. Gegenwertig bekleidet Er die Stelle eines Direktors der dortigen technischen Schule. Als Er mich heute besuchte, theilte Er mit, dass er eine Gelegenheit zu finden seiner fähigkeit zu erweitern, den Wunsch habe nach Pest zu übersiedeln.

Da nun eine Stelle für ein Professor in Antike in der Technik ausgeschrieben ist so beabsichtigt es sich um dieselbe zu bewerben.–

Da ich seine fähigkeit, ebenso wie seine lobenswerthe Charakter kenne, so bin ich in der Lage zu constatiren, dass es wie wenige für eine solche Stelle geeignet ist.

Ich erlaube mir daher Dich zu bitten dir einige von seinen Arbeiten zeugen zu lassen, weil ich überzeugt bin, dass Du finden wirst, dass ich nicht zu viel gesagt habe.–

Solltest Du ihr dabei behilflich sein können, so nüttest Du nicht nur dem jungen Mann, sondern auch die Lehranstalt, die Er gewiss Ehre machen würde, wenn Er das Glück haben sollte, diese Stelle zu erhalten.–

Mit dem Wunsch, dass Du nur es nicht übel aufnimmst, Dich hiemit zu belästigen und mit meinem Dank an Dich und alle unsere aufrichtigen Collegen für Ihre angenehme Besuch schliesse ich mit dem herzlichen Grösse an Dich und Sie alle

72 A Hansen által Pákeinek megküldött levél másolata Pákei keze írásával: „Br. Hansen levele Weber Antalhoz, másolat.” A német nyelvű levél másolatán a bal felső sarokban: „Levél másolatban melyet Weber Antal Vallás Közokt(atásügyi) Miniszteri építésznek írt.” A levél teljes szövegét Életrajza Függelék részébe is bemásolja – PÁKEI: *i. m.* 16; szerkesztett változata SISA: *i. m.* 444. –, a MÉM-ben őrzött másolathoz képest apró eltérésekkel.

Dein aufrichtig ergebener freund

Dr. Theophil freiherr von Hansen, k.k. Oberbaürath.⁷³

51. Pákei Lajosnak Wéber Antaltól⁷⁴

1886. május 12. – Budapest (MÉM MDK MO ltsz. 69.021.9.)

Tekintetes Pákey úr!

Az illető tanárokkal beszéltem; nézetök az, hogy ez alkalommal kilátás nincsen. Mindamellettt czélszerűnek gondolják, ha az építési szerkezetre nézve pályáznék, akkor lehetséges volna Uraságodat egyelőre másodhelyen javaslatba hozni, mely jövőre nézve nem csekély előny volna.

Maradok kiváló tisztelettel.

Kész szolgálja,

Budapest

1886 5/12.

Weber Antal

52. Theophil Hansennek Szily Kálmántól, valamint Pákei Lajosnak⁷⁵ Hansentől

1886. május 19. – Budapest, Bécs (MÉM MDK MO ltsz 69.021.7.)

Budapest, Andrassy út 108.

19ten Mai 1886.

Hochgeehrter Herr Ober-Baurath!

73 „Nagyon tisztelt barátom! Egy fiatal honfitársad, Pákey Lajos, aki az Akadémia tanítványa volt, és két évig dolgozott műtermemben, Kolozsváron volt főmérnök. Pillanatnyilag az ottani Ipariskola igazgatói tisztét tölti be. Ma megkeresett, és tudatta velem, hogy lehetőséget talált tudása bővítésére, és emiatt Pestre szándékozik átköltözni. Mivel a mérnöki karon az ókori tanszékre állást hirdettek meg, szándékában áll megpályázni azt. Mivel munkásságát és dicséretre méltó jellemét ismerem, megengedem magamnak, hogy mint olyan valakit ajánljam, aki leginkább megérdemli ezt a helyet. Kérlek, nézd meg néhány munkáját, meg vagyok győződve, hogy meglátod, nem dicsértem túl. Ha segíteni tudnál neki, nemcsak a fiatalembernek használnál, de az egyetemnek is, amit bizonyára meg fog becsülni, ha olyan szerencsés, hogy megkapja az állást. Azzal a kívánsággal, hogy ne vedd rossz néven kérésemet, és megköszönve Neked és a tiszteletre méltó kollégáknak a kellemes látogatást, zárom leveletem legmelegebb üdvözlétemet küldve Mindnyájatoknak. Őszinte tisztelettel odaadó barátod: Dr. Theophil von Hansen báró cs. kir ép. Tanácsos.” (A szerző fordítása).

74 A levelet Életrajza Függelék részébe is bemásolja – PÁKEI: *i. m.* 16^v; közli SISA: *i. m.* 445. – a MÉM-ben őrzött másolathoz képest apró eltérésekkel.

75 Szily Kálmán levele Hansennek, melyet a végén pár sorral Hansen Pákeinek címezve megtoldott (lásd külön). – A levelet Pákei Életrajzában átiratban is megőrökíti (az aláhúzások az ő kiemelései), PÁKEI: *i. m.* 15^{r-v}; szerkesztett változatát közli SISA: *i. m.* 443.

Von der Überzeugung geleitet, dass Euer Hochgeboren die Entwicklung der ungarischen technischen Hochschule und ins besondere der Abtheilung für Architektur mit wohlwollendem Interesse begleiten, erlaubt sich der Unterzeichnete mit einer Bitte an Sie heranzutreten, durch deren Erfüllung Sie nicht nur mich und eine Reihe von Collegen ausserordentlich verpflichten, sondern auch der Sache selbst einen wesentlichen Dienst erweisen würden.

An unserer Hochschule soll für das nächste Semester eine Lehrkanzel für antike Baukünst zum ersten male besetzt werden. Auf Antrag der betreffenden Fachlehrer würde zu diesem Behufe ein Conkurs ausgeschrieben, dessen Termin in kürzester Zeit abläuft, und an welchem sich voraussichtlich einer Ihrer Schüler Herr Sam. Petz, nicht ohne Aussicht auf Unterstützung von Seite einiger Mitglieder des Lehrkörpers theilnehmen wird. Ein anderer sehr begabter Architekt Ihrer Schule, Herr Vict. Czigler, hat aus leicht begreiflichen Gründen, sich nicht zur Theilnahme an dem Concourse entschlossen können, obwohl er bei einem anderen Modus der Besetzung gewiss auch gerne auf die Stelle reflektiren würde. Damit ist die Sache jedoch durchaus nicht abgethan, da der Senat bei definitiver Behandlung der Angelegenheit, falls die Conkurs ausschreibung nicht das erhoffte Ergebniss zur Folge hat, auch jetzt noch eine unmittelbare Berufung beschliessen kann.

Es wäre für mich, und nicht wenige meiner Collegen von unschätzbarem Werthe, wenn Sie, Herr Baron, sich dazu entschliessen könnten mir mitzuteilen; was in der That in Interesse der Entwicklung unserer Hochschule zu geschehen hätte, und wie insbesondere die wissenschaftliche und künstlerische Befähigung der beiden erwähnten Herren (Pecz und Czigler) sich zu einander verhält.

Es versteht sich von selbst, dass wir diese Information auf Ihrem Wunsche als ganz privater Natur betrachten würden, trotzdem seien Sie versichert, dass dieselbe auf den Entschluss des Lehrkörpers den gewichtigsten Einfluss ausüben würde.

Eben dieser letztere Umstand lässt mich hoffen, dass Sie mein Anliegen wohlwollend aufnehmen und die vorgetragene Bitte erfüllen werden.

Mit dem Ausdrucke meiner vorzüglichsten Hochachtung, verbleibe ich

Herr Baron

Ihr Ergebenster

Prof. K(álmán) v(on) Szily⁷⁶

76 „Nagyon tisztelt Ép. Tanácsos Úr!

Attól a meggyőződéstől vezérelve, hogy jóindulatú érdeklődéssel követi a Magyar Műszaki Egyetem és különösen az Építésztechnika Kar fejlődését, alulírott egy olyan kérelemmel fordulok Önhöz, amelynek teljesítése nemcsak nekem és számos kollégámnak jelentene nagy örömet, hanem magának az ügynek is nagy szolgálatot tenne.

Az egyetemünkön a következő szemeszterekben ókori építészeti tanszéket fogunk berendezni. Az érintett szaktanárok kérésére pályázatot hirdettek ki, amelynek határideje nem-sokára lejár, s amelyet az Ön egyik tanítványa, Petz Samu úr is meg fog pályázni a tanári kar jó néhány tagjának a támogatásával. Az önök iskolájának egy másik nagyon tehetséges

Lieber Herr Pákey!

Diesen Brief beantworte ich sogleich, indem ich darin Ihnen [¿recte = Sie⁷⁷] als den fleissigsten meiner Schüler empfahl. – Das dieser geschehen theilte ich Ihnen am 30. Mai mit.

Da Sie in Ihrem Brief, den ich heute den 5 Juni erhielt nichts davon erwähnen, so muss ich glauben, dass Sie denselben nicht erhalten haben.

Indem ich Ihnen vom Herzen Glück wünsche verbleibe ich Ihr alter aufrichtiger Freund und Lehrer.

Th(eophil) Hansen⁷⁸

53. Pákei Lajosnak Theophil Hansentől⁷⁹

1886. június 13. – Bécs (MÉM MDK MO ltsz. 69.021.5.)

Wien 13. Juni 1886.

Lieber Herr Pakey!

Soeben zurückgekehrt von einer Reise nach Berlin, wo ich hinzugerufen war, um Theil zu nehmen an dem hundertjehrigen Jubileum der dortigen Kunstakademie.

Ich beeile mich Ihnen daher zu sagen, dass ich hier bin und stehe zu Ihrem Dienst.

építész, Czigler Győző úr, könnyen érthető okokból, nem vesz részt a megmérettetésen, bár ő bizonyára szívesen megfontolná a pozíciót, ha a kinevezés másképp történne. Az ügy mégsem kilátástalan, mivel a szenátus, ha nincs megelégedve a pályázat eredményével, közvetlen is kinevezhet valakit.

Én és kollégáim nagyra becsülnék a véleményét, báró úr, hogy Ön szerint mi volna az egyetemünk fejlődésének érdekében a legjobb megoldás, és hogy a két úr (Petz és Czigler) tudományos és művészi képességei hogyan viszonyulnak egymáshoz. Magától értetődő, hogy kérésére az információt bizalmasan fogjuk kezelni, és ugyanakkor biztosítjuk Önt, hogy véleménye a legnagyobb hatással lesz a tanári kar döntésére. Ez utóbbi miatt bízom benne, hogy kérésemet kedvezően fogja fogadni és teljesíti azt.

A legnagyobb tisztelettem jeléül maradok báró úrnak legelkötelezettebbje, prof. Szily Kálmán.” (A szerző fordítása).

77 Sisa József közléséből átemelt pontosítás.

78 „Kedves Pákey Úr! Erre a levélre rögtön válaszoltam, és Önt mint legszorgalmasabb tanítványomat ajánlottam. Erről tájékoztattam Önt már május 30-án. Mivel erről levelében, amelyet ma, június 5-én kaptam meg, nem tesz említést, azt kell hinnem, hogy nem kapta meg a leveletem. Sok szerencsét kívánok, és maradok az Ön őszinte barátja, Th. Hansen.” (A szerző fordítása, másolatban lásd PÁKEI: *i. m.* 16, a német nyelvű levelet Sisa József közlése szerint adjuk, SISA: *i. m.* 444.).

79 A levelet Pákei Életrajzában átiratban is megörökíti, ott június 23-ra keltezve – PÁKEI: *i. m.* 15; ennek szerkesztett változatát közli SISA: *i. m.* 442; s ezt idézzük mi is, az eredeti dátumot és átirat szövegkiemeléseit is feltüntetve.

Von einem Professor der Technik in Pest bin ich wegen der Wahl des neuen Professors gefragt worden. Ich habe ihm sogleich geantwortet, und Ihnen aufs wärmste empfohlen, diesen in aller Eile. –

Ihr alter Freund

Theof(il) Hansen⁸⁰

54. Pákei Lajosnak Szily Kálmántól⁸¹

1886. június 28. – Budapest (MÉM MDK MO ltsz. 69.021.8.)

B(uda)pest, 1886 jún(ius) 28.

Tisztelt Igazgató Úr!

Ma utazom Radegundba; mielőtt útra kelnék, beváltom ígéretemet.

Beszéltem W. A.⁸² barátommal. A fővárosnál nemsokára szükség lesz a magas-építményi sectio-főnöki állomásának új betöltésére. Erre lehet Önnek kilátása. De az állomáson csak akkor lesz véglegesíthető, ha honosított oklevele van. Ha ilyen nincs, nálunk a műegyetemen oklevelet szerezhetsz, egy szigorórium alapján, melynek fő tárgya az építészeti tervezés, építészeti műtörténet, középítéstan, és melléktárgya a technikai fizika.

Az ősszel – szept(ember) elején – beszélni fogunk Lechner Lajos városi főmérnökkel; eleinte talán ideiglenes minőségbe lenne alkalmazva.

Írja meg, kérem, tegyünk-e majd ez érdemben lépéseket? És hajlandó-e – ha nincs – a magyar oklevél, megszerzésére a szükséges lépéseket megtenni?

Szíves üdvözlettel,

tisztelője,

Szily Kálmán

80 „Bécs, 1886. június 13. Kedves Pákey úr! Most értem vissza Berlinből, ahová meghívást kaptam, hogy vegyek részt az ottani Művészeti Akadémia százéves jubileumi ünnepén. Sietek tehát tudatni Önnel, hogy vagyok és állok szolgálatára. Egyike a pesti technikaprofesszoroknak kérdezett az új professzorválasztásról. Rögtön választottam neki, és a legnagyobb igyekezettel melegen ajánlottam Önt. Régi barátja, Theof. Hansen” (a szerző fordítása). A levélhez tartozik egy jelzet nélküli, ajánlóbélyeggel ellátott boríték is „Dem Herrn Architekten Ludwig von Pákey Director der technische Schule” címmel.

81 A levél Pákei másolatában Életrajza függelékében is megtalálható – PÁKEI: *i. m.* 16^v; közli SISA: *i. m.* 445. –, apró szöveg- és betűeltérésekkel, és a következő megjegyzéssel: „Arra a budapesti építészeti sectio-főnöki állásra pedig egyáltalában nem reflektáltam. – Nekem építő-művészeti pálya kellett, nem pedig vesződéssel járó adminisztrális pálya. Ebből volt itt részem bőven.” Az aláírás szintén a Pákei-féle átirat kiemelése.

82 Wéber Antal.

55. Pákei Lajos építész oklevele⁸³

1887. október 29. – Budapest (MÉM MDK MO ltsz. 69.021.2.)

Építési Oklevél

Mi a Kir(ályi) József Műegyetemnek Rektora

Az építési szakosztály tanártestülete nevében annak dékánja

pákei Pákei Lajos urat, ki Kolozsvárt 1853-ban született és műszaki tanulmányait a kir(ályi) József műegyetemen, a müncheni műegyetemen és a bécsi képzőművészeti akadémián 1872/3-tól 1879/80-ig végezte, és ez oklevél megszerzésére a kir(ályi) József-műegyetemen az építési műtörténetből és építési tervezésekből a 13.702/1879 számú ministeri rendelet alapján tartott szigorlatnak megfelelt és ezáltal a tudományokban szerzett képzettségét a szabályszerűen alakított szigorlati bizottság előtt bebizonyította, a ránk ruházott hatalomnál fogva ezennel építésznek elismerjük és valljuk.

Minek hiteléül ezen oklevelet részére kiszolgáltattuk és a kir(ályi) József-műegyetem nagyobb pecsétjével, valamint sajátkezű aláírásunkkal megerősítettük.

Kelt Budapesten, 1887. évi október hó 29-én.

K. Liphay Sándor

a kir(ályi) József-műegyetem e. i.⁸⁴ rektora

J. König Gyula

a kir(ályi) József-műegyetem

építési szakosztályának

e. i. dékánja

56. A Magyar Iparművészeti Múzeumnak Pákei Lajostól

1890. november 23. – Kolozsvár (IM Adattára 1890/184 (3.))

Az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum

Tekintetes Igazgatóságának

Budapest

A Magyar Mérnök és Építési Egylet értesítőjében, 40^{ik} számban kitett pályázati hirdetés 5^{ik} pontjában közzétett utasítás alapján, tisztelettel kérem a t(e)kin(te)s Igazgatóságot, méltóztassék nekem a múzeum épületére vonatkozó építési programot és az ahhoz tartozó magyarázatot megküldeni.

83 Az oklevelet őrző borítékon Pákei kézírásával: „Pákei Lajos építész (magyar) diplomája. Tanulmányaimat a müncheni politechnikumon, ezt követően a Cs(ászári) K(irályi) bécsi Képzőművészeti Akadémián végezvén a budapesti József Műegyetem Ókori Tanszékének elnyerése alkalmával meg kellett szereznem a magyar honos diplomát, e célból a tanulmányaim végzése után hozott törvény kényszere folytán szereztem meg vizsga útján.”

84 *É. i. rector (electus in rector)* – rektorra választott (de hivatalosan még be nem iktatott).

Maradtam a tekintetes Igazgatóságnak
kiváló tisztelettel,

Pákei Lajos
okl(eveles) építész

Kolozsvárt, 1890. nov(ember) 23.

Czím. Pákei Lajos, Kolozsvárt, Majális utca 7.

57. Pákei Lajosnak Albach Géza polgármestertől⁸⁵

1891. január 7. – Kolozsvár (MUEKvGyLtv.3.A.001.4.)

Sz. 9194.890 tan

Tekintetes Pákey Lajos v(árosi) tiszt(elet)beli főmérnök úrnak
Helyben

Miután a városi tanács előterjesztést tett aziránt, hogy a város redoutte épület ki-
javítandó lenne, s miután azon előterjesztésből kifolyólag és amennyiben a tek(intetes)
főmérnök úr engem még a múlt év második felében arról értesített, hogy a mostani
redoutte épületnek korszerű átalakítási tervezetével foglalkozik, én ezen utóbbi kö-
rülményt a t(isztelt) városi bizottságnak a múlt évi novemberi közgyűlésében be is
jelentettem, s ígéretet tettem aziránt, hogy a tanács a redoutte épületének átalakítása
vagy esetleg egy új redoutte-nak építése tárgyában a jelen év folyamán előterjesztést
fog tenni; annál fogva, tudva azt, hogy tek(intetes) főmérnök úr célbavett tervezetét
már el is készítette, hivatalosan felkérem aziránt, hogy mielőbb a városi tanácshoz
tervezetét benyújtani, esetleg ezen elnöki felhívásra hivatkozva, azon feltételek iránt
nyilatkozni szíveskedjék, amelyek mellett átalakítási tervezetét a város közönségének
rendelkezésére bocsátani hajlandó volna.

Kolozsvártt, 1891. január 7.

Albach Géza
polgármester

58. Átvételi elismervény

1891. május 15. – Budapest (IM Adattára 1891/78 (8.))

78 sz.

Budapest, 1891. május 15.

Elismervény

Az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum újonnan emelendő épületére hir-
detett pályázat alapján beérkezett s „Programmszerű” jellegével ellátott pályatervről,

85 Rajta Pákei írásával: „vett 1891. jan(uar)i. 9.”

éspedig: 11 darab tervrajzról, egy műleírás és költségvetésről és két darab jeligés levélkéről, melyeket alulírott a mai napon átvett.

Fittler K(amill)

59. A Magyar Iparművészeti Múzeum igazgatóságának Pákei Lajostól

1891. augusztus 11. – Kolozsvár (IM Adattára 1891/78 (3.))

Az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum Tekintetes Igazgatóságának
Budapest

Tisztelettel kérem tek(intetes) Igazgatóságot, méltóztassék ezen elismervényben jelzett tervezetet czímemre visszaküldeni. Gondoskodtam, hogy a mappa számára való faráma s a mappabehúzásra egy drb. vászon odaküldessék. A[z], hogy a bepakoltatás és vonatra szállítás, feladással kénytelen vagyok tekintetes Igazgatóságot terhelni onnét van, mert nem tudnám ez ügyben hová forduljak. – Ezen szíves intézkedésért előre is köszönetemet fejezve ki,

teljes tisztelettel maradtam,

Pákei Lajos
okl(eveles) építész

Czímem Pákei Lajos építész, Kolozsvárt

60. Fittler Kamill bejegyzése

1891. augusztus 13. – Budapest (IM Adattára 1891/78 (3v.))

Czím(zett)nek a tervrajzok becsomagolva Vörös K. szállító által elküldettek.

1891 VIII/13

Fittler

őr.

61. Pákei Lajosnak Szterényi Józseftől⁸⁶

1892. november 21. – Budapest (MNL OL P1781 9. tétel 90.)

62. Pákei Lajosnak sógorától, zilahi Kiss Elektől⁸⁷

1893. február 2. – Szentmihályfalva (MNL OL P1781 9. tétel 79–80.)

86 Szterényi József (1861–1941) királyi iparfelügyelő részvénytulajánosa Pákei édesanyja, özv. Pákei Lajosné Székely Terézia halálával kapcsolatosan.

87 Kiss Elek levelében felesége, Krisztina képét is kéri Pákeitől. A képet Sikó Miklósnak (1818–1900) tulajdonítja. Sikó Miklós festette *Székely Terézia* portréját is, (jelzés jobbra lent) „1849”. Akvarell, fedőfehér, papír. 270 × 210 mm, valamint egy *Női portrét* 12 × 10 cm, tempera, elefántcsont jel. j. l. „Sikó 1859”, illetve *Id. Pákey Lajos és Lajosné portréja*, 1850 – párkép akvarell, papír 270 x 200 mm jel. j. l.: „festette Sikó 1850”; jel. b. l.: „Bölöni, 1849”.

63. Zilahi Kiss Eleknek sógorától, Pákey Lajostól

1893. február 9. – Kolozsvár (MNL OL P1781 8. tétel 1–4.)

64. Pákei Lajosnak sógorától, zilahi Kiss Elektől

1893. február 15. – Torda (MNL OL P1781 9. tétel 75–78.)

65. A bölöni presbitériumnak Pákei Lajostól

1895. január 10. – Kolozsvár (FEHÉR: *i. m.* 784–785. – *Függelék* 46/1.)⁸⁸

66. A bölöni presbitériumnak Pákei Lajostól

1895. február 8. – Kolozsvár (FEHÉR: *i. m.* 785. – *Függelék* 46/2.)

67. Pákei Lajosnak a bölöni unitárius egyházközségtől

1895. március 4. – Bölön (FEHÉR: *i. m.* 791. – *Függelék* 47/1.)

68. Pákei Lajosnak a bölöni unitárius egyházközségtől

1895. március 14. – Bölön (FEHÉR: *i. m.* 791. – *Függelék* 47/2.)

69. A bölöni presbitériumnak Pákei Lajostól

1895. március 16. – Kolozsvár (FEHÉR: *i. m.* 785–786. – *Függelék* 46/3.)

70. Pákei Lajos jelentése az Egyházi Képviselőtanácshoz

1895. április 20. – Kolozsvár (FEHÉR: *i. m.* 774–776. – *Függelék* 38.)

71. A bölöni építőbizottságnak Pákei Lajostól

1895. július 24. – Kolozsvár (FEHÉR: *i. m.* 786–787. – *Függelék* 46/4.)

72. Lőfy Áron esperesnek Pákei Lajostól

1895. július 25. – Kolozsvár (FEHÉR: *i. m.* 787–788. – *Függelék* 46/5.)

73. A bölöni építőbizottságnak Pákei Lajostól

1895. augusztus 8. – Kolozsvár (FEHÉR: *i. m.* 788. – *Függelék* 46/6.)

74. A bölöni építőbizottságnak Pákei Lajostól

1895. augusztus 17. – Kolozsvár (FEHÉR: *i. m.* 788. – *Függelék* 46/7.)

⁸⁸ Pákei bölöni templomépítéssel kapcsolatos levelezését Fehér János közölte a hivatkozott helyen, ezért közlésüket itt nem ismételjük meg.

75. Pákei Lajosnak Fadrusz Jánostól⁸⁹

[1895.] augusztus 19. – Carrara⁹⁰ (MÉM MDK MO ltsz. 69.021.10.)

Carrara 19/8

Édes Lajosom!

Előbbi levelemen nem is vetted észre, hogy Carrarából datálódik, és ezért küldted Pestre, de én még mindig itt vagyok, és maradok e hó végéig.

Itt jó sokat magamnak kellett utánafaragnom, de különben nagyon jól sikerült minden, és azt hiszem, hogy nagyszerű hatása lesz.

Ami a talapzat méreteit illeti, azok ott vannak az asztalosnál, ti. a talapzat rajza egy pontos mérettel. Hogy milyen magas a lovas, azt pontosan meg fogom írni, a szárnyaknak egyforma hosszúaknak kell lenni, és lent vagy a végén kiszélesedő, mint egy rámpának. Rettentő sok a munkám, pakolunk, octoberben lesz a leleplezés.⁹¹

Ölel hű barátod,

János

(a szépasszony már otthon van?)

NB. Eszem ágában sem volt a fotografálásnak akadályt gördíteni, csak azt mondtam, hogy retouchírozzák ki a zászlót, délelőtt a nap miatt nem fotográfírozhatott, mondta hogy jön, délután pedig már nem jött, ez az egész!

76. Pákei Lajosnak Fadrusz Jánostól⁹²

Keltezés nélkül – Pozsony (MÉM MDK MO ltsz. 69.021.11.)

Zöldfa szálloda⁹³

Pozsony

Édes Lajuskám!

Reménylem, hogy eddig már elküldted a vázlatokat, mert ma Gervay, a tak(arék) pénztár elnöke⁹⁴ már nagyon sürgette. Ő egy igen művelt, művészetért lelkesedő em-

89 A levelek szövegét az eredeti dokumentumok alapján közöljük. Lásd még GYALUI: *i. m.* II. levél; MIKLÓSI-SIKES: *i. m.* 138.

90 Fadrusz Pákeinek írt levelei nem keltezettek. Mivel Fadrusz 1895 nyarán járt Carrarában (MIKLÓSI-SIKES: *i. m.* 116.), a leveleket egy csoportba helyeztük, annak ellenére, hogy bennük több, nagyobb időintervallumot átfogó munkáról is szó esik.

91 Gyalui a levélben leírtakat tévesen csak a Mária Terézia-szoborra vonatkoztatja. A talapzatra vonatkozó rész a kolozsvári szoborral kapcsolatos. A pozsonyi szobor leleplezését azonban csak 1897. május 16-án tartották meg, ezt követte a Mátyás-emlékmű felavatása majd öt évvel később, 1902. október 12-én.

92 GYALUI: *i. m.* I. levél; MIKLÓSI-SIKES: *i. m.* 138.

93 Az ódon Zöldfa szálló helyére épült 1928–1930-ban a ma is álló Carlton Szálló.

94 Fadrusz János tehetségére Tilgner Viktor figyelt fel egy pozsonyi kiállításon 1883-ban, és elismeréssel szólt munkáiról. A takarékpénztár vezetősége ezek után ajánlott fel neki egy

ber, igen jó és nemes szívű és befolyásos ember, és mint elnöke a pozs(onyi) tak(arék) pénztárnak téged meg akarna bízni egy szép munkával. Igen feldicsértelek, mint művész, dr. Groisz tanár⁹⁵ pedig mondta néki, hogy milyen megbízható ember vagy.

A pozsonyiak akarnak egy termet építeni, mert Pozsony városának nincsen díszterme, amely megfelelné a modern követelményeknek. Tehát egy palotaszzerű ház szállodával, kávéházzal vagy üzlethelyiségekkel, és hogy mit kérnél te a tervekért, nem egészen végleges dologért, hanem olyan vázlatért, amelyből már [a] dolog művészi és praktikus oldala is kitűnne. Azt hiszem, édes Lajoskám, hogyha megtetszene munkád, akkor szép feladat várna rád Pozsonyban, és én reménylem, meg is lesz.

Csókolom a hölgyek szép kezeit! Ölel, csókol

Jánosod

77. Pákei Lajosnak Fadrusz Jánostól⁹⁶
(MÉM MDK MO ltsz. 69.021.12.)

Hogy vagy, kedves Lajoskám?

Az Istenre kérek, csak több ne legyen, mint 30.000 [forint], mert ez a netovábbja a tehetségemnek, és adósságokba nem akarok keveredni, és meg vagyok győződve, hogy te is meg akarsz engem ettől menteni, de még jobban hiszem a rózsalevélaszszonytól, aki az én hivatalos műteremőrangyalom. Csókolom szép fehér kezecskéit (de nem neked, te medve), szívélyesen üdvözlöm mamádat, még Erzsikét (a kis Erzsit is).⁹⁷

Ölel Jánosod

78. Pákei Lajosnak Fadrusz Jánostól⁹⁸
(MÉM MDK MO ltsz. 69.021.13.)

négyéves ösztöndíjat (összesen 12 ezer forintot) Tilgner bécsi műtermében folytatott tanulmányaihoz. Fadrusz a támogatásról később sem feledkezett meg, 1897. május 16-án felavatott Mária Terézia-szobor modelljét a pénztárnak ajánlotta. GAUCSÍK István: *A 100 éves Bratislavai I. Takarékbank Rt. azelőtt Pozsonyi I. Takarékpénztár Pozsony: 1842–1942*. Miklósi-Sikes közlésében a takarékpénztár elnökének a nevét a nyomtatás Gravayként adja, a valóságban a tisztséget Gervay Nándor töltötte be.

95 Vargyasi Groisz Gusztáv (1840–1899) jogász, egyetemi tanár, miniszteri tanácsos. A Mátyás-szobor felállítására kiírt pályázat bírálóbizottságának egyik tagja.

96 GYALUI: *i. m.* V. levél.

97 A levélben említett személyek bizonytalanná teszik a levél keltezését: Pákei Lajosné Székely Terézia 1892-ben halt meg, tehát még a Mátyás-szobor pályázatának kiírása s így ismerettségük előtt; Pákei feleségét, Antóniát más levelekben Tóninak szólítja, Pákeiéknek nincs Erzsébet nevű gyermekük, a Fadrusz által protezsált Kozma Erzsébet pedig csak '79-ben született.

98 GYALUI: *i. m.* VI. levél.

Kedves Lajosom

Tiszta lehetetlenség, hogy most lejöjjen, mert két majdnem kész munkát sürgősen be kell fejeznem.

De hiszen most nincs is semmi szükség énrám, a dolog a régi és szerződésileg megállapított mederben fog folytatódni, csak egy dolog égetően szükséges, ti. hogy már most végre menjen a dolog akadály nélkül előre; azt majd meg is írom a polgármesternek.

Csak csináld már most a dolgot erélyesen, de ellenségeskedés és savanyúság nélkül! Mert ez árt az egész dolognak!

Zsilinszkyvel⁹⁹ beszéltem! Azt mondta, hogy az ő elvük az: hogyha van helybéli megbízható erő, akkor azt pártolják, tehát a te dolgod ellen semmi kifogás nincs, sőt, ez megfelel az ő intencziójukban, hogy kolozsvári csinálja. Azt is mondta, hogy látta a munkádat, hogy az nagyon szép, mindazonáltal azonban szokás ilyen dologban a helybéli képviselővel beszélni, azé az utolsó szó, ez pedig Hegedüs.¹⁰⁰ Tehát beszélj vele. A Kultuszminisztérium részéről rendezve van, most csak Hegedüs.

Igaz, a szobordolgainkat is rendeztem. Idemellékelve küldöm a költségvetést, egyike a legjobb fiatal erőktől, Margótól¹⁰¹. Én azt tanácsolom, hogy ő csinálja a két mellszobrot, Erzsinek¹⁰² pedig add oda a reliefet, azt meg tudja ő csinálni. De ha ebből a munkából nem lesz semmi sem, akkor már nem találok többé olyan fiatal jó szobrászt, aki komolyan venne egy kolozsvári szoborrendelést. Még küldetek neked egy költségvetést vörösrézről domborítva, nagyon szépen csinálják.

Add át kézcsókomat Tóninak, ölel János.

79. Pákei Lajosnak Fadrusz Jánostól¹⁰³

(GYALUI: *i. m.* III. levél)

Kedves Lajoskám!

Nékem már muszáj hónap mennem Mezőhegyesre, onnan majd megírom, hogy hová írjál. Közöld, kérlek, levélben, amit mondani akarsz.

99 Zsilinszky Mihály (1838–1925) belső titkos tanácsos, 1895–1905 között államtitkár, tanár, történész, az MTA tagja.

100 Hegedüs Sándor (1847–1896) országgyűlési képviselő, a szoborbizottság elnöke.

101 Margó Ede, eredetileg Morgenstern (1872–1946), szobrászművész.

102 Kozma Erzsébet, Veress Zoltánné (1879–1973) szobrászművész. Feltehetőleg itt az Unitárius Kollégiumba kerülő szobrászati munkákról van szó, Berde Mózes és Brassai Sámuel mellszobráról, valamint a díszterembe tervezett reliefekről. Margó Ede munkája a Berde Mózes-szobor (1901), a többi Kozma Erzsébet alkotása.

103 MIKLÓSI-SIKES: *i. m.* 139 – Miklósi-Sikes levélhez fűzött megjegyzése: „A levélben a pozsonyi Mária Terézia-szobor talapzatának vázlata, rajta néhány vonással a szobor – M.S.Cs.”

Kérlek, édes Lajoskám, csináld hamar, szépen és nagyon egyszerűen és nagyszabásúan, az egész pedig egy kis dombon álljon. [Iderajzolva a pozsonyi Mária Terézia szobor talapzatának vázlatát, rajta néhány vonással a szobor – Gyalui Farkas megjegyzése].

Körülbelül ilyen arányban legyen dombocská.¹⁰⁴

Ölel, csókol János.

Aus den Augen aus den Sin, semmi semmi [Ez utóirat arra vonatkozik, hogy Fadrusz nem írt barátjának Pákeynek, mert távol volt tőle. – Gyalui Farkas megjegyzése].

80. Pákei Lajosnak Fadrusz Jánostól¹⁰⁵
(MÉM MDK MO ltsz. 69.021.14.)

Kedves Lajoskám!

A piedestál teszlik, egyszerű és nemes, de valamit változtatni kell, amint a rajzon feltüntettem.

A magasság a plintétől a mellfodorig 2 m. 55,¹⁰⁶ végre megküldték.

Utánamérheted, azt hiszem, stimmel a dolog, tehát kérek, változtasd a dolgot, és küldd el; ha akarsz, csinálhatsz még egy pár steinsnittet vagy akármit, csak több rajz legyen, ha már eddig vártak, de csak, ha nem tart soká.

Ölel János,

csókolom valaki kezét

81. Dr. Ferenczy Géza ügyvédnek Pákei Lajostól

1896. május 5. – Kolozsvár (FEHÉR: i. m. 788–790. – *Függelék* 46/8.)

82. Pákei Lajosnak a Schlick Vasöntöde és Gépgyártótól

1896. augusztus. 28. – Budapest (MÉM MDK MO ltsz. 69.021.18.)

83. A bölöni unitárius egyházközségnek Pákei Lajostól

1896. október 9. – Kolozsvár (FEHÉR: i. m. 790. – *Függelék* 46/9.)

¹⁰⁴ Gyalui közlésében nyomtatási hiba miatt „lombocská” olvasható, így közli Miklósi-Sikes is. Az eredeti levél nem maradt fenn, s – Gyalui megjegyzését megerősítendő – a levélre rajzolt talapzatvázlatot sem tudjuk beazonosítani.

¹⁰⁵ GYALUI: i. m. IV. levél; MIKLÓSI-SIKES: i. m. 139.

¹⁰⁶ Mind Gyalui, mind Miklósi-Sikes közlésének nyomdai változatában a méret helyén egy nehezen megfejtendő értelmű 23.14.55 szám van. Az itt közölt szövegolvasatot az eredeti alapján pontosítottuk.

84. Pákei Lajosnak az Iparművészeti Múzeumtól¹⁰⁷

1897. november 22. – Budapest (IM Adattára 1897/426 (8.))

Nagys(ágos) Igazgató úr.

Szíves tudomásul van szerencsém értesíteni, hogy múzeumunk szervezeti szabályzata még az 1887. évtől való, és a jelenlegi viszonyoknak egyáltalában meg nem felel. Sajnálattal nem küldhetem meg.

Kiváló tisztelettel

Budapest 1897. XI / 22.

85. Fangh Antóniának férjétől, Pákei Lajostól

1903. szeptember 13. – Nápoly (MNL OL P1781 10. tétel 2–3.)

86. Fangh Antóniának férjétől, Pákei Lajostól

1905. április 1. – Basel (MNL OL P1781 10. tétel 5–6.)

87. Fangh Antóniának férjétől, Pákei Lajostól *(részlet)*

1905. április 3. – Zürich (MNL OL P1781 10. tétel 4.)

[...] Itt a fő dolog a csipke és a szövőipar. Szemet kápráztató dolgok ezek, a múzeumba' (Gewerbe muz.) van egy pár zsebkendő, egyiket 1500, másikat 2000 frankért vásárolták, nem nagyobb, mint egy kis zsebkendő. [...] Zürichben Honneberget is meglátogattam, itt vannak olcsó selyempaplanok, de lehetetlen itt venni, s annyi országon czipelni, majd Velenczébe'.

88. Vári Albert udvarhelyi unitárius lelkésznek Pákei Lajostól

1906. május 4. – Kolozsvár (SzuUELvt 63.)

Kolozsvárt, 1906. május 4.

Tiszteletes Lelkész Úr

E pillanatban vett Juni[!]¹⁰⁸ kelt b(eccses) levelére sietek azonnal válaszolni.

107 Az iratjegyzék tárgya: „Pákei Lajos múzeumi igazgató Kolozsvárt a múzeum szervezeti szabályzatát kéri. A irat megjegyzése: Feles példánnyal nem rendelkezvén a kért szabályzatból.”

108 A kézírás egyértelműnek látszó olvasata nem illeszkedik sem a levél keltezéséhez, sem pedig e levél következményeként keletkezett, s e levélben kért adatok alapján elkészített végleges helyszínrajz 1906. június 9-i keltezéséhez. Itt emlékezünk meg a helyszínrajzon, a végleges helyén ábrázolt/tervezett falazott-kovácsoltvas díszrácsbetéttel készült eredeti kerítésről, amelyet nemrég bontottak el.

Levelének tartalmából látom, hogy a templom elhelyezésének kérdése nehéz feladat leendő, de a körülmények és lehetőség szerint ez is meg lesz oldva. Miután azonban a küldött rajz alapján ilyen feladat nem oldható meg, kérem nekem egy pontos helyszínrajzot küldeni, ezt ott van, ki felvegye, mely helyszínrajz az egész területet, a papi lak külső contourját, amint áll, a szomszédos határvonalakat, a kijelölt (vagy talán már el is kezdett) harangozó lak helyzetét, szóval egy, az egész területre és mélységére kiterjedő helyfekvési rajzot küldeni, mert csakis ennek alapján lehet az új templom elhelyezését kijelölni. Ezt a kijelölést aztán berajzolom én, amint a helyszínrajzot megkaptam.

Ez a helyszínrajz lehet 1:200, esetleg – ha nem nagy terület – 1:100-hoz méretben kell felrakva legyen.

Minden egyéb kísérlet hiábavaló munka.

Maradtam tisztelettel,

Pákei Lajos

89. Az udvarhelyi unitárius egyházközségnek Pákei Lajostól

1906. május 20. – Kolozsvár (SzuUELvt 58.)

Kolozsvár, 1906. május 20.

Az Udvarhelyi Unitárius Egyházközség tiszteletes Lelkészi Hivatalának

Udvarhely

Fekete Benjámin¹⁰⁹ értesített, hogy az udvarhelyi templom földadását a jövő heten megkezdi. Az alapfalak kitűzésére mellékelve küldöm a munkatervet, s a munka előhaladása szerint a többi rajzok és részletek sorozatát. Kérem ennek, valamint a további küldendőknek kézbesítését a vállalkozónak, megjegyezvén, hogy a lelkészi hivatalnak ezekkel a rajzokkal semmi hivatalos, más eljárása nincsen, és nem lesz csak jegyzék szerint feljegyzése, hogy kézbesítettett a vállalkozónak.

Maradtam kiváló tisztelettel,

Pákei Lajos

építészmérnök

90. Dr. Boros Györgynek, az Unitárius Közlöny szerkesztőjének Pákei Lajostól¹¹⁰

1908. október 30. – Kolozsvár

Kedves Barátom!

A Dávid Ferenc-egylet mai napon tartott közgyűlésének tárgysorozata¹¹¹ s ezek között főleg a hálaadó szép imát, a kiválóan tartalmas, eszmékben gazdag elnöki

109 Fekete Benjámin (1864–1951) építési vállalkozó, a székelyudvarhelyi templomépítés kivitelezője.

110 *Levél a Szerkesztőnek*. Unitárius Közlöny XXI(1908). 12. sz. (dec.) 221–223.

111 A Dávid Ferenc-Egylet XXIV. évi közgyűlését 1908. október 30-án tartották Kolozsváron.

megnyitót, nem különben az egylet évi működését hűen ecsetelő titkári jelentést hallgattam végig. Kivéve ez utóbbinak bizonyos pénzügyi részét, melyben arról esett szó, hogy hát a betű jövőben drágább lesz, mint volt hajdanában, tehát vagy új pénzforrások után kell keresgélést indítani, vagy „vakációt” kell adni két óra e jól szerkesztett lapnak, vagy össze kell olvasztani a *Nők Világát* a közlőny szárnyaival.

E módozatok megvitatására bizonyára össze fog ülni egy kis és nagy bizottság, s az eredmény bizonyára úgy domborodik ki, hogy betűre lesz pénz is, de nem éppen elegendő, lesz „Újság-vakáció” (ez a legújabb eszme) meg lesz „Nővilági conversio” (ez a legeslegújabb). De azért mi is hinni fogunk az emberiség haladásában és tökéletesítésében – mind az amerikai s más közlőny olvasóközönsége gyakorlatilag is megértheti, mit tesz e jelszó: „a betű megöl”!

Ilyen pénzügyi izgalom után jóleső érzés volt egy tiszta forrású oázishoz érni, melynél a kedély enyhületet talált, a lélek megifjúdott, s egy szebb jövő reménye kecsegtetett.

Ilyen megvigasztalás volt a tárgysorozat utolsó pontja, melyben egyike legifjabb lelkészünknek amerikai észleletei és tapasztalatai új szellemi világnézet körébe vezette be a hallgatóközönséget, és pedig egy oly utazási módszerrel, mely nem sablonos, s amelynél kellemesebbet alig képzelhetni.

Kis Sándor lelkészünk felolvasásával bemutatta azt, hogy kiváló megfigyelőtehetséggel, mélyen gondolkozó erejével s alapos tanulmány szerzésével járta meg az új világrészt. Bemutatta azt, hogy érti a titkát annak, mikénti lehet egy felolvasás szűk keretében érdekessé tenni a legmodernebb reformeszméket, melyek úgy az emberképzés, mint az egyházi élet terén mindnyájunkat közvetlen érdekelnek. Hogy e fel fogásomban ki és miként osztozik, nem tudom, de csak magamból indulva ki – ha velem megtörténik az, hogy hazajövet egy ilyen felolvasás utóhatása alatt leteszem kezemből a körzöt, s nem tudok dolgozni, mert nem hagynak nyugton a szerzett benyomások –, hát ez azt teszi, hogy én sehogyan sem tudok egy olyan „amerikai felhőkarcolót” componálni, mint amelyet ő, ezzel a felolvasással, egyszerű eszközökkel elővarázsol!

Hát ez az ő felhőkarcolója a maga egészében egy mély és biztos bázison álló építmény volt, melyet megingatni alig lehet, mert a betonnál jóval erősebb alapon, közvetlen tapasztalati igazságokon alapult.

Erre bizony előadásának egyes fejezeteivel sok emeletet építhetett fel, mert mindmégannyi emeletnek megvolt a maga helyes konstrukciója, így nyúlhatott építmény nyé ama nagy magasságba, hol már majdnem felhőket karcolt. Egy szép architektónikus alkotáshoz kell e felolvasást a maga egészében hasonlítanom, mely úgy szerkezeti, mint stílus tekintetében is nagy gonddal és körültekintéssel volt összeállítva, s ha néhol az épület egyes tartóoszlopaira talán első pillanatra merésznek látszó terheket rakott, de jól utánszámítva, e terheléseknek az eredménye az, hogy azok azt jól elviselhetik.

Lehet, hogy e mű kissé szokatlan látványt nyújt, sőt bizonyos eszmék újdonsága első hallásra megteveszthetnek – mint megrögzött szokásainkkal ellenkezők, de ha általában van haladás, úgy az igaznak, a szépnek és egyszerűnek meggyőző ereje nem tevesztheti el egyenes útját, annak diadalmaskodni kell szokásaink felett!

Úgy érzem, hogy e felolvasásban felvetett eszméket nem lehet egyszerűen raktárba helyezni, ezek gondolkodásra ösztönöznek, nyugtot nem hagynak.

Ebben van a varázserő, mely ösztönöz és utat tör magának.

Úgy hiszem, mindnyájan – kik jelen valának – osztoznak e felfogásban. Ezt bizonyítja a közgyűlésnek az a határozata, hogy e felolvasás kinyomtatassék, s minél szélesebb körben terjesztessék.

Erre ismét pénz szükséges, ha ma nincs, holnap lennie kell.

E pénzmagvető munkához magam is hozzájárulni óhajtok csekély 30 kor(o)nával, melyet ezennel idemellékelek.

Maradtam őszinte barátod,

Pákei Lajos

91. Az udvarhelyi unitárius egyházközségnek Pákei Lajostól

1907. január 6. – Kolozsvár (SzuUELvt 60.)

Kolozsvár, 1907. jan(uár) 6.

A székelyudvarhelyi Unitárius Egyházközség tisztelendő Lelkészi Hivatalának
Sz(ékely)Udvarhely

Mellékelve küldöm az asztalos-, lakatosmunkák munkatervét 5 rajzlapon. A még hátralevő padosorok, szószerk tervezését rövid idő alatt szintén küldeni fogom.

Ismételve kérem Fekete vállalkozó úrnak meghagyni,

1.) hogy ezek a rajzok, valamint a többiek eredeti példányok, melyeket köteles vállalkozó lemasóztatni /mert ezek másolására nemcsak a munkaterv után járó szabályszerű % díjazás nem fedezi a min. tervezésiköltség-kiadást, de az eredetiek is nekem több készpénzkiadásba kerülnek, mint amennyit felszámítottam./ Ezenkívül mindig tájékozatlan vagyok egy s más irányban az eredeti tervek hiánya miatt. – Szóval ezek a munkaterv lemasolás után vissza küldendő.

2.) Miután egyes nyílások /ajtók, ablakok/ kiviteli méreteiről tájékoztatva nem vagyok, arra az esetre, ha méret-differenciák vannak, p(éldának) o(káért), ha a kivitelen a méretek nem találják a munkaterv méreteivel: ha nem nagy a különbség, az asztalosmunkát, illetve az azokban általam kijegyzett méreteket kell a kivitel[hez] /nyílások[hoz] stb./ idomítani. Mert bontások, nyílásnagobbítások csekély különbözethetnél kárára volnának az épületnek.

3.) Miután az ablakok költséghiány miatt csak egyrétűek /szimpla/, már most a templom fűtése esetében azok izzadni, azokról víz fog lecsorogni, tehát szükséges az ablakok belső „alsó” tokjaira egy kis bádogcsatornát, 4-5 cm készíteni, amelybe a víz

felgyűl, s innen egy kis 2-3 cm csőven lecsorog, csepeg az ablakparapet magasságából /nem kell levezetőcső a falon le, hanem csak kurta felső cső. Alatta – hová az csepeg – egy edényt kell tartani. Ez a legegyszerűbb megoldás./

4.) A toronyzsáruknak nyitható részei a tervben jelezve vannak.

k. m. [f.]

tisztelettel,
Pákei Lajos

92. Pákei Lajosnak Kolozsvár városi tanácsától (*levélboríték*)

1909. szeptember 2. – Kolozsvár (MUEKvGyLtv.4.D.002.)

Tek. Pákey Lajos t(isztelet)b(eli) főmérnök úrnak,
város-törvényhatósági bizottsági tag
Kolozsvár, Majálisutca 29. sz.

93. Fangh Antóniának férjétől, Pákei Lajostól¹¹²

1911. március 30. – Abbázia (MNL OL P2282.17 6. dos. 72.)

Pákei Lajosné Úrasszonynak

Budapest

Ferencz körút 37.

IV.

Imecs E. ő nagys(ága) leveleivel

Abbázia, márcz(ius) 30. 1911.

Drága Tonikám,

Ma nem kaptam levelet. De nem baj, mert úgyis fárasztó a sok levélírás. Na, meg nekem ma sok volt írnivalóm. Ez sem jó. Voltam tegnap Lovranán 1 órára. Csak azon csodálkoztam, hogy tudtál Te ennyi időt tölteni. Unalmas hely és kevésbé tiszta[?] Lehet, hogy[?] idővel kellemes hely lesz. Nemigen vágyódom egyedül kirándulásokat tenni. Hát a cipő? Itt semmi nevezetes, csak az, hogy a zord eső után oly gyönyörűk a fák, bokrok. Lalától¹¹³ még egy sort sem kaptam. Ez igen bánt engemet. Úgy látszik, Gyula¹¹⁴ [...]

Csókol számtalanszor. Üdvözlét a kedves [...],

Lajos

¹¹² Hajófedélzeten álló társaságot – előtérben Pákei Lajossal – mutató képeslap. Atelier Betty, Abbázia.

¹¹³ Fia, Pákei Lajos, III. (1892–1964).

¹¹⁴ Veje, Hegyi Gyula (1874–1945), Pákei Edit férje.

94. Pákei Lajosnak a Magyarországi Unitárius Egyház képviselőtanácsától
1911. július 5. – Kolozsvár (MÉM MDK MO ltsz. 69.021.17.)

Sz : 798–1911.

N(agysá)g(o)s PÁKEY LAJOS mérnök úrnak

Helyt.

További szíves eljárás végett közöljük E(gyházi) K(épviselő)tanácsunk fenti szám alatt hozott következő határozatát:

A Brassai-emlékbizottságnak E(gyházi) K(épviselő)tanácshoz intézett felkérésére az E(gyházi) K(épviselő)tanács a következő határozatot hozza:

1. Tudomásul vétetik, hogy a bizottság a Brassai Sámuel sírját emlékművel megjelölván, feloszlását elhatározta, és a már korábban beadott iratokhoz csatolásra a működése alatt keletkezett vagy kezéhez jutott iratokat is egyházunk őrizetére beadja.

Az E(gyházi) K(épviselő)tanács az iratokat készséggel fogadja el megőrizésre, és átadni határozza Kelemen Lajos egyházi levéltárnok a(tyánk)fiának, az 595–1908/tan. sz(ámú) határozattal Egyházunk levéltárában beadott iratokhoz csatolás és azokkal együtt őrizésre.

2. Tudomásuk vétetik; hogy a bizottság által korábban beadott és Egyházunk pénztárába letétként kezelt pénzösszegeből felhasználatlan maradt 401-kor.74 fill., melyre nézve a bizottság beadványában foglalt kérésnek megfelelőleg határoztatik, hogy:

a. Adassék Kozma Erzsinek tiszteletdíjul modellje felhasználásáért150 kor.

b. Vankay temetőfelügyelőnek jutalmul20 kor.

c. Az emlékmű nem sikerült ültetvényei kicserélésére.....40 kor.

együtt: 210 kor.

Ez összeg kiutaltatik Egyházunk pénztárából Pákey Lajos mérnök a(tyánk)fiának kezéhez, az ő szabályszerű nyugtájára kifizetőleg azzal a felkéréssel, hogy a jelzett részösszegeket szíveskedjék átadni az illetőknek és az ültetvények kicseréléséről intézkedni.

A 210 kor. kiadása után fennmaradt még 191 k. 74 f. melyhez számítandó még az 1911. évi kamat. Az így előálló összegre vonatkozólag határozatik, hogy kezeltesék Egyházunk pénztárában a „kisebb alapok” közt dr. Brassai Sámuel síremlékalap címen a következő célra:

Dr. Brassai Sámuel halála évfordulóján, évenként egyik kolozsvári lapba megemlékezés írandó Brassairól. A megemlékezés megírásáról gondoskodni a bizottság által felkérített kollég(ium).-igazgatóságnak.

A megemlékezés megírásáért évenként 10 kor. tiszteletdíj adatik ki a kollég(ium).-igazgatóság rendelkezésére. A felülmaradó kamat tőkésítendő.

A Magyarországi Unitárius Egyház Képviselőtanácsának Kolozsvárt 1911. évi július hó 5-én tartott üléséből.

aláírás [Ferencz József]
unitárius püspök
aláírás [...] titkár

95. Pákei Lajos és Veress Zoltánné Kozma Erzsébet átvételi elismervénye

1911. július 5. Budapest – 1911. augusztus 8. – Kolozsvár (MÉM MDK MO ltsz. 69.021.19.)

Nyugta

150, azaz egyszázötven koronáról, amelyet a Brassai-mellszobor egyszeri reprodukálásért, a Brassai Sámuel síremlékét előkészítő bizottságtól köszönettel felvettem.

Budapest, 1911. júli 5.

Kiváló tisztelettel:

Veress Zoltánné Kozma Erzsébet

Alulírott a fenti 150 koronát, azaz egyszázötven koronát, a Magyarországi Unitárius Egyház Képviselőtanácsának 708–1911 számú utalványa alapján (a. pont) Kozma Erzsébet, Veress Zoltánné kezéhez való kifizetés végett az Unitárius Egyház pénztárából kezemhez vettem, mint a 210 koronát kitevő összeg egy részét.

Kolozsvár, 1911. augusztus hó 23.

Pákei Lajos

96. Pákei Lajosnak özv. Seethal Ferencnétől¹¹⁵

1911. július 13. – Nagyajta (MNL OL P1781 9. tétel 87–89.)

Nagyságos Pákei Lajos Úrnak

Kolozsvár

Házsongárd

VII / 13. 911.

Kedves Pákey!

Tavaly fordultam már teljes bizalommal magához a házam ügyében, de most valóssággal föl kell kérnem, hogy legyen szíves kissé megfontolva nekem egy urat aján-

115 „Miklósvár, Háromszék megye, [posta] N. Ajta, [telefon] Apácza, [vonat] Ágostonfalva” nyomtatott levélpapíron. Seethal Ferenc, az utód nélkül meghalt gróf Kálnoky Dénes unokaöccse, a miklósvári kastély örököse. Feltehetőleg itt az ő fiának, ifjabbik Seethal Ferencnek az özvegyéről van szó.

lani, ki a ház felügyeletét elvállalná, és én is egészen meg legyek nyugodva, hogy az én érdekeimet védi.

Én papírra nem tehetek semmit, de reám nézve kíváncsi, ha lehetne, hogy [...] át tudnám már ruházni valakire a gondozást. Sch. Gyula [?] és az illető nem kellene, hogy érintkezzenek, mert én az adókönyveket elhozhatnám, és az illetőnek elküldeném. Most foly éppen a jelenben is ott lakó bérlővel az alku, hogy 1921-ig vegye bérbe az egész házat, nem tudom, hová dől el.

Én 500 korona évi tiszteletdíjat ajánlok, ¼ évenként utólag fölosztva. Én nem szólok senkinek, de ha valakit talál, kérném jövő hó közepéig tudatni, mert Sch.nak is v(agy) 4 héttel előbb meg kell írnom. Ügyvéd az illető ne legyen.

Szívélyes üdvözlettel: Özv. Seethal Ferencné

97. Pákei Lajosnak Deák Miklós egyházköri jegyzőtől¹¹⁶

1914. december 14. – Székelykeresztúr (MEM MDK MO ltsz. 69.021.15.)

Szi.

K(öz)(gyűlési)gy j(egyző)k(önyv)

Nagyságos Urunk!

A keresztúri unitárius Egyh(áz)kör közgyűlést tartott a Nagyságod tervei szerint épült új gimnáziumban.

Mintha imádkozó lelkünk az Úristent kereste volna valamely magasztos, szép templomban: úgy éreztük magunkat, midőn először léptük át annak a gyönyörű alkotásnak a küszöbét.

Isten után, ki nekünk e minden lelket felemelő alkotáshoz segedelmét adta – kire gondolhattunk volna másra, mint Nagyságodra; ki a bölöni, udvarhelyi, martonosi stb. templomok mellett a kultúra e szívet gyönyörködtető templomát is megalkotta lelkében, s lehetővé tette, hogy megvalósulhasson az, amiről az unitáriusok lelke anynyit álmodott.

A Nagyságod teremő esze kibontakozik a mi szegénységünk nagy akadályából, s amit ad, az egy gazdag lélek olyan műve, mely tiszteletet gerjeszt, és hálára ösztönöz minden unitárius szívet és a kultúra minden barátját Nagyságod iránt.

Közgyűlésünk tagjai és unitárius székely népünk nem járhatnak úgy el e művészi alkotás előtt, hogy hálával és elismeréssel meg ne emlékeznének a Nagyságod szép nevére, mely előtt midőn tisztelettel kalapot emelünk, felszáll imádkozó lelkünk a reánk gondot viselő Istenhez azért, hogy Nagyságoddal a mi szegény felekezetünket megajándékozza.

Legyen áldott a Pákey név, a Pákey-kéz, a Pákey-szív, a Pákey-ész, mely az unitáriusok második kultúratemplomát is megalkotta!

¹¹⁶ A levél hátoldalán: „vett 1915 május hó 26.”

Fogadja Nagyságos Urunk hálás elismerésünk és köszönetünk kifejezését azon hő kívánságunk kifejezése mellett, hogy művészalkotásainak számát még sok éven át szaporíthassa!

A Keresztúr-köri unitáriusoknak Székelykeresztúron 1914. decz(ember) 14-én tartott rendkívüli közgyűlésiből.

Alázatos szolgálói:

PH.
esperes

Deák Miklós
egyh(áz)köri jegyző

98. Bónis Lajosnének Pákei Lajosné Fangh Antóniától¹¹⁷

1914. július 16. (pecsét keltezése) – Kolozsvár (MNL OL P2282.17 6. dos. 77.)

Nagyságos Bónis Lajosné Úrnőnek
Budapest, Tűzoltó utca 21, I. em.

Édesem! Most érkeztem haza B(alaton)füredről. Lajos még ott maradt. Kedves meghívásodat tolmácsoltam Lajosnak, addig is köszönet! Lajos 21-ig még ott lesz, bár láthatná Adit, Jenőt.¹¹⁸ Írtam azt is, h(ogy) ránduljon el Csopakra. Köszönöm kedvesem a Pálmait is. Legközelebb visszaküldöm, megvenni nem szükséges. Annak idején Lajos adta hozzá az adatokat Pálmai¹¹⁹ felszólítására. Remélem eljönnek a fiatalok augusztusban. Csak előre jelezzék, hogy itthon legyünk mindketten.

Sokszor ölel Téged, Adit igaz szeretettel,

Toni

99. Hegyi Gyulának apósától, Pákei Lajostól¹²⁰

1916. május 31. – Kolozsvár (MNL OL P2282.17 6. dos. 73.)

Kedves Gyulám!

A háború következtében eléállott levélpapír hiányába egyfelől, de másfelől mert én nem tudok olyan szépen írni, mint Te, tehát pótolnom kelt a stylust külső decoratio-kerettel. Ez a New York kávéház rondója, ahol, mikor még nem fántázíroztál családalapításról, együtt, már akkor is oly kellemes órákat elcsevegtünk. Én hű maradtam a helyhez, Te hűtlen lettél, elbarangoltál, idegen földön bár, tagadhatatlanul

117 Bónis Lajosné Pákei Margitnak, Pákei Miklós lányának írt levél, egy hajófedélzeten álló társaságot – köztük Pákei Lajossal – mutató képeslap. Knoto-Manufaktur U. Jelussich. Fiume-Abbázia, 1911.

118 Adi – Bónis Adrienne Nyárády Jenőné, Pákei Margit lánya.

119 PÁLMAI: *i. m.*; lásd korábbi, 28. jegyzet.

120 A levél végén Nyárády Gábor jegyzete: „Pákei Lajosnak vejéhez, Hegyi Gyulához írott sorai az általa épített New York szálloda és kávéház rondójának tervrajzán. (Luzsáné Pákei Sára hagyatékából).”

jól éltél császári és királyi kosztón, s most elczipelted – nem is így, hanem postán kellett utánad küldjem családomat utánvétellel. Szerencsés valál, jól megkaptad annak minden tagját, s hálából volt hozzá lelked, hogy annak a pocséknak nevezett Szukámat[!] is, akit „öregbe” fogadtam, tőlem elczipelni rendelted. Ez a hála és köszönet! S most azt mered írni, „mi következik ebből? Nem más, minthogy mind azt forgassuk fejünkben, milyen jó volna, ha ti is feljöhetnétek! Szóval azt szeretnők, ha már is itt lennétek!” Nagyszerű! Ha ez nem menne, kéred, küldd fel nekünk kissé Tónikát.¹²¹ Ez még nagyobbszerű. Na de nem folytatom tovább, nem írok tovább a levegőbe, hanem rátérek a tárgyra.¹²²

Tárgy az, melyet idezárva küldök: a *Családi gyűjtemény képekben és írásban*. Ez az, amit Edika¹²³ hön óhajtott, s a vágyat beléd szuggerálta. Legyen tehát örömtök benne. Most már Tónikát kérd meg, hogy küldje fel nekünk kissé Lajos papát,¹²⁴ hogy tanácsot adjon, miként kell ezeket a képeket dekoratív helyesen alkalmazni! Ehelyett azonban én küldöm minden kasírozás nélkül, mert minden attól függ, hová és miként lehet alkalmazni? Én azonban teljesen reátok bízom a feladatot, csak azt jegyzem meg, hogy a carton ne legyen vékony, mert ez az erős fényképlap görbére húzza azt, tehát legalábbis elég (nem túl vastag) vastag kartonra kell felragasztani. A többit lássátok, hogyan intézitek.

És most mivel itt a múzeumban épen 1 óra, mennem kell csalánspenóra, néha enni is kell. Nem lehet se szó, se beszéd több.

Ölel mindnyájatokat,

szerető Apa

Kolozsvár, 1916. máj(us) 31.

100. Pákei Lajos levele [egyik rajzolójának]

1917. július 18. – Kolozsvár (MUEKvGyLtv.6.A.007.)

Idemellékelve küldöm a rács beosztásmintáját.¹²⁵ Így, fekete alapon, úgy gondolom, lehet a rács egy gondolattal „erőteljesebb”, illetve kissé vastagabb vasból is, de nem sokkal. Egyebekben észrevételem nincs.

Kolozsvár, 1917. júl(ius) 18.

Szívélyes üdvözléssel:

Pákei bácsi

121 Pákei Lajosné Fangh Antónia.

122 A lap alján: „fordíts a tul(só) lapra.”

123 Pákei Lajos leánya: Edit, Hegyi Gyuláné.

124 Pákei Lajos.

125 A kovácsoltvas ablakrács rajzvázlata a Híd utca 22. szám alatti, egykori Henczel-ház részleteit bemutató felmérési rajzhoz készült. A kész rajzot lásd MÉM MDK MO Ltsz. 69.021.47.

[rajz alatti] Jegyzet: az ablakráját be lehet rajzolni, mely ritka vonalazású, a sötét részek a rács megett csakis sűrű, függőleges vonalaknak (lineával) kell lenni, mert így nem jó, mint próbáltam. Akkor nyugodt lesz és a [...] jobban érvényesül.

[további felirat a rajzon:] Ez a vaslemez valamivel vékonyabb legyen.

101. Gróf Zichy Istvánnak Pákei Lajostól¹²⁶

1917. december 31. – Kolozsvár (fogalmazvány, MUEKvGyLtv.8.A.071.3.)

1917. decz(ember) 31.

Méltóságos Gróf Zichy István Úrnak

Budapest

Budapesti tartózkodásom alatt kegyes volt Méltóságod a Képművészeti Múzeum gyűjteménytárából Kolozsvár régi korából való, igen érdekes adatok megszerzésében megsegíteni. Ezen kiválóan jóindulatú s most is [...] és kedves emlékemben őrzött szíves készségért fogadja Méltóságod tiszteletteljes és hálás köszönetem legőszintébb nyilvánulását.

A fényképeket – melyek kitűnően sikerültek – megkaptam. Valószínű, hogy mi-helyt a felvételi méreteket megállapíthatom – bátor leszek még a kiválasztottak közül egy pár rajzot lefényképezésre kérni [...] ~~nevezetesen a Farkas utcai templom rajzát.~~¹²⁷ [...]

102. Pákei Lajosnak Körösfői Kriesch Aladártól

1918. május 19. – Gödöllő (GYALUI: *i. m.* VII. levél.)

Gödöllő, (1)918. máj(us) 19.

Kedves Barátom!

Ne szórj reám átkokat. Ugyanis csak most tértem vissza egy másfél hónapos kirándulásról, az olasz frontról, s leveled itt várt reám.

Átnéztem a vázlatomat, s egyetlenegyét találtam, amelyet talán használhatsz – s ezt, ha megengeded, felajánlom Neked emlékül –, ez a Bethlen-bátyának egy olajfestésű vázlata – amint itt mellékelve látod.

126 A befejezetlen levélvázlat a Magyar Védő Egyesület (az ipar védelmére 1844-ben létrehozott Védegyelet utódszervezete) levélpapírján fogalmazódott meg, a javítások a kézirat szertintiek.

127 A kihúzott részből következtetve a képek a Farkas utcai református templomot mutatták, amelyekről Pákeinek a templom két nézetét is mutató dupla rajza tanúskodik (MNL OL P2282.17 7. dos. 240). Ennek hátlapján: „A nagyobb rajz a Képművészeti (Budapest) Múzeumból való.”

Hogy több vázlatom, különösen az Óvárról nincsen, ennek többek között az is a magyarázata, hogy éppen az Óvárban történő vázlatkészítés közben egyszer bekísértek – rendzavarás címén. – Talán emlékezel is az esetre.¹²⁸

Persze aztán restellték egy kissé; kaptam is engedelmet a rajzoláshoz – de nekem ez valahogy a kedvemet vette. Hát így már csak ezzel az egy dologgal kell beérnem! Különben, hogy-mikép vagytok? Szép kincses Kolozsvárom mit csinál? Mikor kerülök én még egyszer oda?

Mi csak megvolnánk. Utamon sok érdekeset láttam és tapasztaltam.

Kedves nődnek kézcsókom, Téged köszönt a régi barátsággal,

K. Kriesch Aladár

103. Pákei Lajostól Klárikának¹²⁹

[1918. augusztus 18. – Kolozsvár] (MUEKvGyLtv.8.A.050.)

Jegyzet. Miután kedves Klárka rajong a betűkért, s mert soká törtem a fejem, mivel szerezhetnék örömet, tehát ide iktatom a Bocskai erd(élyi) fejed(elem) egyik emléktábláját egy pár betűterv által. Megjegyzem, hogy a felírás betűi összeszorultak, a jobb felőli oszlopon (tehát itt üresség nem maradt). De ezen kérem segíteni olyaténképen, hogy a copirozásnál csúsztassa tovább az oszlopot, hogy kis üres helyet nyerhessen. Az nem baj, ha egynéhány centivel hosszabb a tábla, ezzel a kapu középvonal, mert össze kell essen az emléktáblával, „odacsúsztatható” lesz. Szóval néhány százalékkal „maximálni” kell a táblát.

II. A kapuról nincs megjegyzésem, de a fedél „régí kupás cserép volt – tehát ennyit változik.

Ezen felvételi részletek közül szem előtt csak a „Renov...” felirat tartandó szem előtt, mert gondolom, a kis rajzból nem lehet jól leolvasni.

128 1890 szeptemberében az óvári ferences kolostor gótikus refektóriumának ablakában rajzoló Kriescht két túlbuzgó detektív bekísérte a rendőrségre, ahol kihallgatták. Bár később bocsánatot kértek tőle, amivel ő meg is elégedett, az esetből interpelláció is lett a városi törvényhatósági bizottság közgyűlésén. MURÁDIN Jenő: *Körösfői Kriesch Aladár: „Engem Kolozsvárhoz annyi személyes, drága emlék fűz...” = Certamen I. Előadások a Magyar Tudomány Napján az Erdélyi Múzeum-Egyesület I. Szakosztályában.* Szerk. EGYED Emese-PAKÓ László-WEISZ Attila. EME, Kvár, 2013. 465.

129 Üzeneteket, skicceket is tartalmazó, 1918. augusztus 18. keltezéssel ellátott laprészlet. A tervezett lap több emlékrészletet is bemutat (Bocskai-szülőház-emléktábla, Református Kollégium, kapuzat, Kossuth Lajos utca 32. alatti pinceajtó, az üzenetrészletek ezekre, illetve ezek vázlataira vonatkoznak. Az emlékeket együtt tartalmazó rajzlaptervet lásd MÉM MDK MO ltsz. 62.021.078. A papírdarab hátoldalán a fent jelezett pinceajtó szövegrészlete, megjegyzéssel: „Audi, vide tace [sives vivere pace / Halj, láss, hallgass, ha békében akarsz élni] Sejtelmem az, hogy itt tartják a hívek zsír-, szalonna-, liszt- és szalámikészletöket már 1559 óta!”

2.) A kapunyílás majd itthon spriccelve lesz, tehát nem vonalzandó.

- A lapon lévő rajzok csak kihúзва kellenek, árnyékolás nem szükséges.
- A pincze-ajtót, ha nagyítóüveggel megnézi, könnyen látható, hogy az akantus-levelek háta megett [...] cannelurak (mélyítések) ezek a vonalak.
- A pincze-bejáró-ajtó oszlopfejeit Lima[?] úr kissé viccesen fogta fel, mikor a felső részt így rajzolta [betoldott skicc], egyenes helyett perspektívan, de ez nem baj, mert az architektusok valami egész különöst magyaráznak ki ebből, ti: hogy 1559-ben, íme, ilyen furcsát is csináltak. Maradjon tehát így.
- A kapunál is van egy naivság, az oszlopfeje feletti triglipha és a főpárkányzat „szűk volta”, de ez biztos, hogy így is van, saját szememmel láttam.

104. Pákei Lajosnak az Unió páholytól¹³⁰

1918. október 6. – Kolozsvár (MÉM MDK MO ltsz. 69.021.23/1.)

„Unio” szabadkőműves-páholy, Kolozsvár
66-ik szám, 1918.

Pákey Lajos testvérnek

Helyt.

TESTVÉR!

Örömmel értesítünk, hogy az UNIO páholy a f(olyó) évi szeptember hó 25-én tartott I. -fokú rendes munkáján harminczegy éves sz(abad)k(őműve)sség emlékezetére tiszteleti tagjául választott, s úgy határozott, hogy az erről szóló okmányt a f(olyó) évi október 23.-iki /szerda, este 7 ó./ ünnepi munkán fogja Neked átadni.

Kérünk, hogy erre a munkára multhatatlanul jelenjél meg közöttünk.

Testvéri üdvözléssel

Kolozsvár, 1918. október 18.

aláírás [Dr Apáthy István]
főmester

aláírás [Kürtös János]
titkár

105. Pákei Lajosnak Kelemen Lajostól¹³¹

1918. október 18. – Kolozsvár (MÉM MDK MO ltsz. 69.021.16.)

Erdélyi Múzeum-Egyesület 152–1918

Nagyon tisztelt Igazgató úr!

Szeptemberben múlt két éve, hogy először voltam bátor Igazgató úrnak családi levelei örökös megőrzésére becses figyelmébe ajánlani az Erdélyi Nemzeti Múzeum

130 A díszes oklevelet 69.021.23 ltsz. alatt szintén a MÉM MDK MO őrzi.

131 A levelet közli SAS: *i. m.* 136–137; valamint KELEMEN: *i. m.* 1127. A szöveg aláhúzásai a kézirat kiemelései.

levéltárát, s most, szeptember 23-án vagy 24-én este megújítottam kérésemet. Mind a két alkalommal az az aggodalom vezetett, hogy midőn 1916 nyarán a levelesládák egyikét láttam, annak anyaga már akkor penészes és dohos volt, s azóta az ezzel járó romlása az anyagnak bizonyosan jelentékenyen előrehaladt.

A penészedéssel és megrothadással járó levéltári veszélyt jól ismerve, és attól az Igazgató úr tulajdonában levő családi emlékeit is őszintén féltve, ma éppen egy őrizetünkbe jutott családi levéltár néhány ily módon tönkrement csomója eszembe jutatta Igazgató úr levelesládáit, s valósággal lelkifurdalást éreztem, midőn az Iparmúzeumba Igazgató úrhoz bemenve nem találtam ott, s a Nagyságos Asszonytól telefonon azt is megtudtam, hogy Budapesten van, és így levelei ügyében csak hazajövelekor intézkedhetik.

Nekem szomorú memento volt a ma kezembe került, a penész és nedvesség miatt megévedött levelek csomója. Kötelességemnek érzem Igazgató úrnak újra ajánlani az E(rdélyi) N(emzeti) Múzeum levéltára szolgálatát, és sietős intézkedését kérni, hogy a további pusztulást megállítsuk.

A levéltár az anyagot készséggel átveszi Igazgató úr és a Pákey család örökös le-tétejként, tulajdonjoguk fönntartásával őrizetébe. Most a még tartó szép őszi napokon pár nap alatt az anyagot ki lehetne szárítani és takarítani, s a legszükségesebb konzerválómunkát is el lehetne még a tél előtt vele végezni, s szellőztetés mellett a tavaszon, ismételt konzerváló eljárások után, talán sikerül a pusztulásnak gátat vetni. Most az iskolákban szünet lévén, onnan két-három járatos és megbízható tanítványom és jóra való új, fiatal szolgálk segítségével a szárítás és takarítás munkáját vezetésem alatt végeznők. De itt is igazán periculum in mora.¹³²

Nagyon szépen kérem Igazgató urat, hogy mihelyt hazajön, kegyeskedjék nekem minél előbb hírt adni. Az átvételt s minden, a levelekkel járó föladatot személyesen vezetnék és végeznék, hogy minél jobban legyen.

Felesleges talán ismételten hangsúlyoznom, hogy a leveleket Igazgató úr és hozzá tartozói itt is éppen úgy használhatják, mint otthon, s ha külön kikötései lesznek, méltóztasson azokat is megfogalmazni.

Fő, hogy az értékes, becses anyag ne pusztuljon tovább, hanem mind a múlt emlékére, mind a történeti kutatás és Igazgató úr szép múltú családja javára minél teljesebben megmaradjon.

Mély tisztelettel maradok:

Kolozsvár, 1918. október 18.

Kelemen Lajos

Nagyságos pákei Pákey Lajos iparmúzeum-igazgató úrnak

¹³² Ti. veszélyes a késlekedés.

THE CAREER PATH IS OPEN.
LAJOS PÁKEI ARCHITECT'S (1853–1921) LIFE
THROUGH HIS CORRESPONDENCE

Keywords: *Lajos Pákei; Cluj; historicism; legacy*

The family correspondence of the Cluj-based architect Lajos Pákei is only a small fraction of his legacy, extensive both in space and quantity, and only a small part of it can be directly linked to his person. Despite their small number, these written documents point to the main events of his life, and include references to his work, which enrich our knowledge regarding the former chief architect of Kolozsvár. Therefore, the research on his life must take into consideration these documents, and the information contained therein must be integrated in the larger picture we recall today, at 172 years from his birthday.

CALEA CARIEREI ESTE DESCHISĂ.
VIAȚA ARHITECTULUI LAJOS PÁKEI (1853–1921)
PRIN PRISMA CORESPONDENȚEI SALE

Cuvinte-cheie: *Lajos Pákei; Cluj; istoricism; moștenire*

În vastul ansamblu de documente ce alcătuiesc moștenirea arhitectului clujean Lajos Pákei — foarte extins ca volum și răsfrat din punct de vedere geografic — corespondența familială constituie o parte modestă, iar doar o parte a acesteia poate fi atribuită direct persoanei sale. Cu toate acestea, chiar și în ciuda numărului lor redus, aceste scrisori, conturează momente esențiale ale biografiei sale, alături de referințe valoroase la activitatea sa profesională, contribuind astfel la aprofundarea cunoașterii fostului arhitect-șef al Clujului. În demersul de cercetare dedicat operei, se impune analiza atentă a acestor documente epistolare și integrarea informațiilor pe care le conțin în portretul de ansamblu pe care îl reconstituim astăzi, la împlinirea a 172 de ani de la nașterea lui Lajos Pákei.

KÉPJEYZÉK / LIST OF ILLUSTRATIONS / LISTA ILUSTRĂȚIILOR

1. A tizenkilenc éves Pákei Lajos (a szerző gyűjteménye).
Lajos Pákei, la vârstă de nouăsprezece ani.
Lajos Pákei at the age of nineteen.
2. A Híd utca 1890 előtt. Baloldalt a harmadik épület volt a Pákei-ház (a szerző gyűjteménye).
Híd (today Regele Ferdinand) Street before 1890. The third building on the left side was the house of the Pákei family.
Strada Podului (azi Regele Ferdinand) înainte de 1890. A treia clădire partea stângă era casa familiei Pákei.
3. Életrajza függelékébe bemásolt Hansen-levél (1886. május 3). PÁKEI *i. m.* 16^r–16^v.
The letter from Hansen (3rd May 1886), copied into Pákei's autobiography.

- Scrisoarea de la Hansen (3 mai 1886) copiată în autobiografia lui Pákei.
4. A városi Vigadó utcai homlokzatterve, 1890 (Molnár Lehel felvétele). MUEKvGyLvt.3.A.24.
The elevation façade of the Reduta Palace, 1890.
Proiectul fațadei a Palatului Reduta, 1890.
 5. Sikó Miklós: Pákei Lajosné Székely Terézia arcképe. Pásztortűz XIII(1927). 19. sz. (szept. 25.) 441.
Miklós Sikó: Portrait of Mrs. Lajos Pákei, Terézia Székely.
Miklós Sikó: Portret al doamnei Lajos Pákei, Terézia Székely.
 6. Székelyudvarhelyi unitárius templom. A torony művezetési részletrajzai, 1906. SzuUELvt. 44, 48.
The Unitarian Church in Odorheiu Secuiesc. Detailed implementation plans for the tower, 1906.
Biserica unitariană din Odorheiu Secuiesc. Detaliile de execuție ale turnului, 1906.
 7. A kolozsvári Unitárius Kollégium főhomlokzata, 1897. (Molnár Lehel felvétele)
MUEKvGyLvt.5.A.7.
The main façade of the Unitarian College, Cluj, 1897.
Fațada principală a Colegiului Unitarian, Cluj, 1897.
 8. Székelykeresztúri unitárius gimnázium főhomlokzat, 1910. (Molnár Lehel felvétele)
MUEKvGyLvt.2.A.13.
The main façade of the Unitarian High School in Cristuru Secuiesc, 1910.
Fațada principală a Gimnaziului Unitarian de la Cristuru Secuiesc, 1910.
 9. Kozma Erzsébet Brassai Sámuel szobormintája előtt (Veress Ferenc örökösei, magántulajdon).
Erzsébet Kozma in front of the statue of Sámuel Brassai.
Erzsébet Kozma în fața statuiei lui Sámuel Brassai.
 10. Részletek a Wolphard–Kakas-házból (összeállítás Pákei rajzaiból).
Details of the Wolphard-Kakas House.
Detalii din casa „Wolphard-Kakas”.
 11. Időskori kép (a szerző gyűjteménye).
Lajos Pákei at an old age.
Portret la bătrânețe.

GY. DÁVID GYULA

*1. A tizenkilenc éves
Pákei Lajos*

2. A Híd utca 1890 előtt. Baloldalt a harmadik épület volt a Pákei-ház

Geehrtester Freund!
 Ein junger Landsmann von Dir Herr Ludwig von Pöthy
 der im Schilde in der Akademie war, wird deswegen
 zwei Jahre in meinem Stills gearbeitet hat, was in
 Eisenburg als oberrangierter Angestellter. Gegenwärtig
 befindet er die Stelle eines Direktors der dortigen k. k.
 hohen Schule. Als er mich kürzlich besuchte theilte er mich
 mit, dass er eine Gelegenheit zu finden seiner Tätigkeit
 zu erweitern, den Wunsch habe nach Pest zu übersiedeln.
 Da nun eine Stelle für ein Professor in der Technik in der
 Technik ausgeschrieben ist so hat er sich eine
 Aussicht zu bewerben. —
 Da ich seine Fähigkeit, ebenso seine Lebensweise
 kenne, so bin ich in der Lage zu constatieren,
 dass es eine Wenige für eine solche Stelle geeignet ist.
 Ich erlaube mir daher Dich zu bitten Dir einige
 von seinen Arbeiten zeigen zu lassen, worin ich
 über zeug bin
 dass Du finden wirst, dass ich nicht zu viel gesagt habe.
 Sollte Du ihn dabei behilflich sein können so müsstest
 Du nicht nur den jungen Mann, sondern auch die —
 Lehranstalt, die er queren über machen würde, wenn
 er das Glück haben sollte die Stelle zu erhalten. —
 Ich danke Dir sehr, dass Du mir es nicht selbst auf-
 nimmst Dich hiermit die belästigen und mit meinem
 Dank dir Dich sind alle meine Ausdrücke. Kollegen
 für ihre angenehme Bemerkung schreibe ich mit dem-
 herzlichsten Grusse an Dich und die alle
 Dein anhänglich
 ergebener Freund
 Dr. Theophil Freiherr von Hansen
 H. H. Oberbaurath. —

3. Életrajza függelékébe
bemásolt Hansen-levél

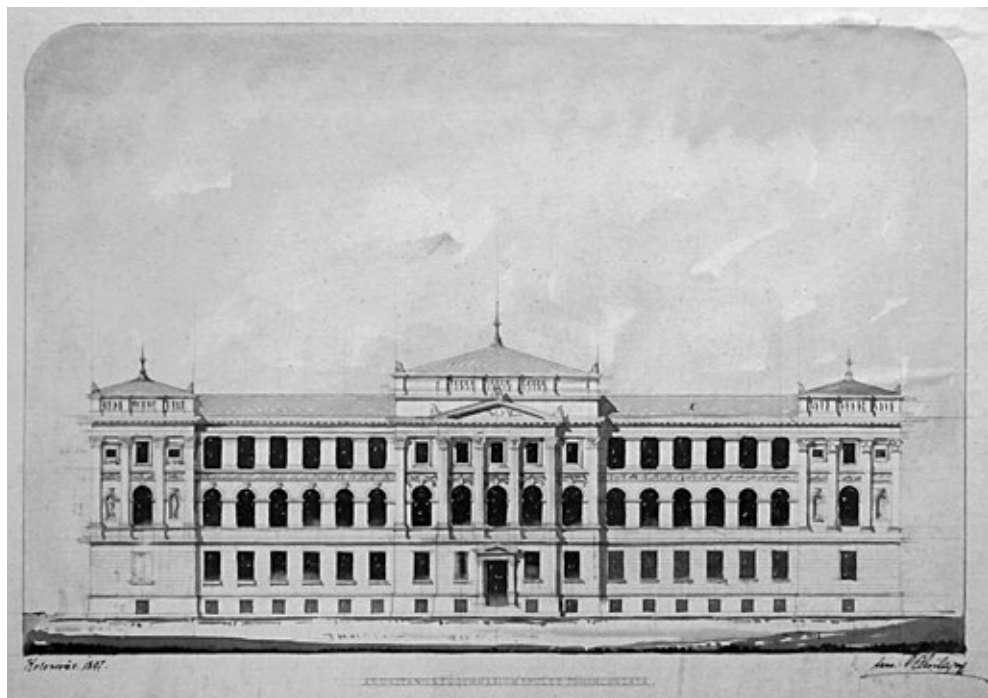
4. A városi Vigadó utcai homlokzatterve, 1890

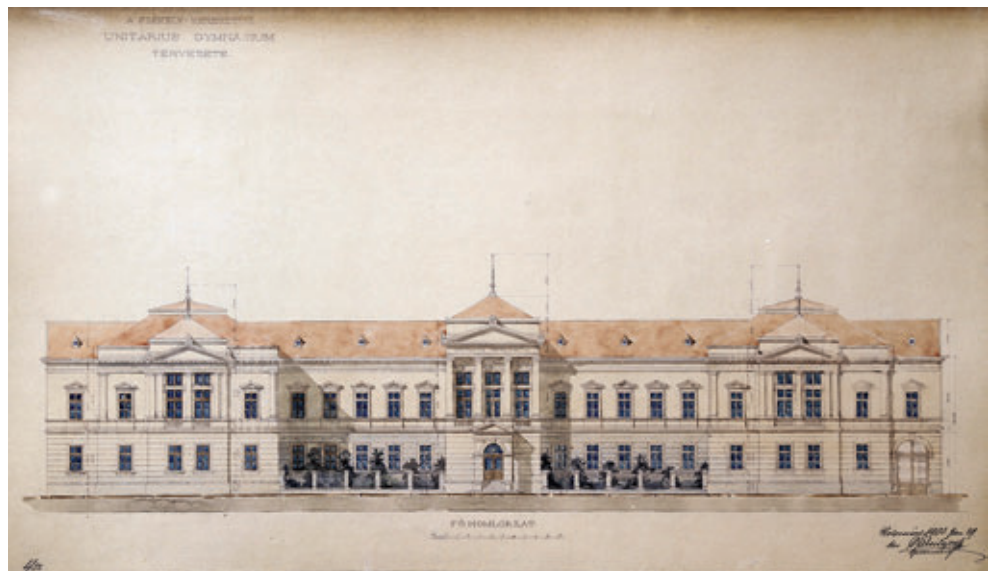
5. Sikó Miklós:
Pákei Lajosné
Székely Terézia
arcképe

6. Székelyudvarhelyi unitárius templom. A torony művezetési részletrajzai, 1906

7. A kolozsvári Unitárius Kollégium főhomlokzata, 1897

8. Székelykeresztúri unitárius gimnázium, főhomlokzat, 1910

*9. Kozma Erzsébet
Brassai Sámuel szobormintája előtt*

11. Időskori kép

10. Részletek a Wolphard-Kakas-házból